

Karolina Machnio*, Jakub Affelski**

Osada ludności kultury przeworskiej w rejonie historycznej części miasta Ciechanów, woj. mazowieckie

Abstract

Machnio K., Affelski J. 2014. Settlement of the Przeworsk culture in the area of the historical part of Ciechanów, the Mazowieckie Voivodeship. *Raport 9, 207-239*

In the course of investment works conducted in the season of 2011 at the Jan Paweł II square in Ciechanów the remains of the population of the Przeworsk culture from the turn of the early and late and Pre-Roman period were discovered. In total 34 features of the Przeworsk culture were located, determined on the basis of ceramic material or by the stratigraphic context. The features included 11 postholes, 22 utility pits and storage pits and one hearth. Altogether, a set of 922 ceramics fragments was obtained, of which 93% comes from fills of the features. It demonstrates (typical of this type of materials) co-existence of styling trends typical of old pre-Roman tradition coming from the Jastorf and the Pomeranian and early Pre-Roman area, connected with the La Tene tradition. From the point of view of the development of the Przeworsk culture settlement functioning was determined as phase A1, not later than phase A2, therefore the post in Ciechanów becomes an important point of the turn of the early and late Pre-Roman period on the settlement map of the northern Mazovia.

Keywords: settlement, northern Mazovia, Ciechanów, Pre-Roman period, Przeworsk culture, *Jastorf* culture

■ WSTĘP

W trakcie prac inwestycyjnych, prowadzonych w sezonie 2010-2011, na placu Jana Pawła II w Ciechanowie odkryto pozostałości osady z okresu przedrzymskiego (Ryc. 1). Prace archeologiczne prowadzone były przez Pracownię Archeologiczno-Konserwatorską SZPILA pod kierownictwem J. Affelskiego. Stanowisko znajdowało się na północnym i wschodnim skraju obszaru inwestycji, gdzie istniało w stanie niemal niezaburzonym przez osadnictwo starszych i młodszych faz (Ryc. 2). W centralnej części placu Jana Pawła II zlokalizowano jedynie dwa obiekty, przypisane kulturze przeworskiej, na podstawie materiału ceramicznego. Nie zaobserwowano nawarstwiania się obiektów „przeworskich” na zespoły datowane na okres epoki brązu. Również późniejsze funkcjonowanie miasta i samego rynku nie zaburzyły układu osadnictwa przedrzymskiego. Granicę stanowiska uchwyciono od strony południowej i zachodniej, jednak nie do końca wiadomo jak

przebiegała ona od strony północnej i wschodniej, gdzie dzisiaj rejestrujemy regularną miejską zabudowę.

W sumie wydzielono 34 obiekty określone, jako przynależne do kultury przeworskiej, na podstawie zalegającego w nich materiału ceramicznego lub poprzez kontekst stratygraficzny (zdefiniowano w ten sposób 13 obiektów, głównie dołków postłupowych). W toku badań pozyskano zbiór 992 fragmentów ceramiki naczyniowej, gliniany przęślik tkacki oraz 57 fragmentów kości zwierząt. Większość materiału ceramicznego - 93%, pochodzi z wypełnisk obiektów, 47 fragmentów pozyskano z warstwy humusu, natomiast tylko 4 fragmenty zlokalizowano w zawaliskach budynków nowożytnych. Największą ilość ceramiki naczyniowej pozyskano z wypełniska jamy nr 98 – 25% całego zbioru. Kolejne 32% znajdowało się w 4 innych (obiekty: 4, 7, 9, 101), co oznacza, że ponad połowa zbioru pochodzi z pięciu jam gospodarczych. W pozostałych obiektach liczba ceramiki wahała się od 1 do 25 fragmentów.

* Pracownia Archeologiczno-Konserwatorska SZPILA Jakub Affelski, Pultusk, e-mail: karolina.machnio@gmail.com

** Pracownia Archeologiczno-Konserwatorska SZPILA Jakub Affelski, Pultusk, e-mail: pa-k@wp.pl

Ryc. 1. Ciechanów, gm. loco, pl. Jana Pawła II, woj. mazowieckie. Lokalizacja stanowiska (1:50000).

Fig. 1. Ciechanów, Jana Pawła II square, commune loco, the Mazowieckie Voivodeship. Location of the site

ANALIZA ZABYTKÓW RUCHOMYCH

CERAMIKA NACZYNIOWA

W zbiorze wydzielono 126 fragmentów wylewów naczyń, 54 fragmenty den, 4 fragmenty uch, 6 fragmentów pokrytych ornamentem. Resztę zbioru stanowi 788 fragmentów nieornamentowanych środkowych części naczynia (brzuśce). Jako mocno zniszczone w zbiorze oznaczono 100 fragmentów, z czego 87 w ogóle nie poddano opisowi ze względu na znaczny stopień destrukcji, w tym: erozji, rozwarstwienia i przepalenia. Trzydzieści fragmentów opisano w niepełnym stopniu. Fragmenty zniszczone stanowią aż 10% zbioru. W całości udało się zrekonstruować 3 formy naczyń, natomiast częściowo 20 pojemników. Porównując stopień zachowania zbioru mierzony liczbą form makromorfologicznych, zrekonstruowanych w całości lub częściowo, osada z placu Jana Pawła II w Ciechanowie na tle innych osad z tego okresu wypada całkiem korzystnie (por. Dąbrowska, Dąbrowski 1968). Stan zachowania, różnorodność form i cechy technologiczne materiału pozwalają na przeprowadzenie analizy typologicznej i chronologicznej materiału.

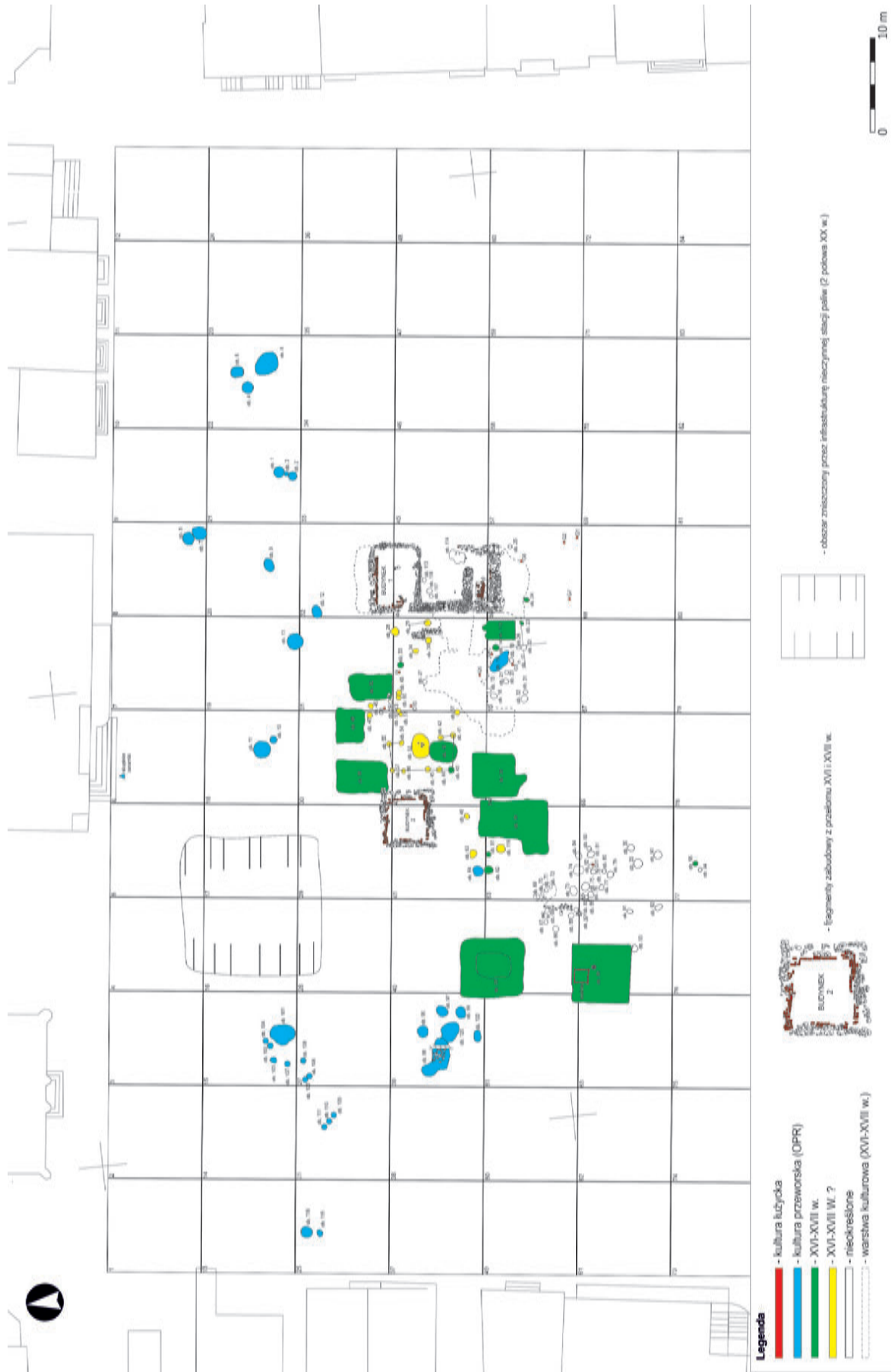
METODA OPRACOWANIA

Ceramikę okresu przedrzymskiego opracowano na podstawie metod stosowanych dla zbiorów pochodzących ze stanowisk z Niżu Polskiego, o podobnej chronologii i przynależności kulturowej (Machajewski,

Pietrzak 2004, 86-89; Jurkiewicz, Machajewski 2006, 112-115). Analizie poddano cechy makro- i mikromorfologiczne, zdobnicze oraz własności technologiczne. Podstawą do wydzielenia form naczyń były wskaźniki szerokościowo-wysokościowe, uzupełnione kryteriami wielocłonowości naczynia, w efekcie czego wydzielono 5 grup naczyń (od A do E). W obrębie grup wydzielono typy, podtypy i ich odmiany. Kryterium ich wydzielenia były kolejno kształt brzuśca, kształt wylewu i uformowanie brzegu. Propozycję podziału typologicznego oparto na wzorcach charakterystycznych dla kultur jastorfskiej (Dąbrowska 1988, 27-62) oraz przeworskiej z terenów Mazowsza (Dąbrowska 2008, 101-109). Oznaczenia grup, typów, podtypów i odmian nawiązują do podziałów zaproponowanych przez Henryka Machajewskiego i Ryszarda Pietrzaka (2004, 89-94).

Analiza ornamentyki ograniczona jest przez niewielki odsetek naczyń nią pokrytych. Wątki ornamentacyjne podzielono na jedno- i wielodzielne. Za wątek jednodzielny uznano ornament składający się z pojedynczego elementu np. guzka. Za wątek wielodzielny uznano ornament powstały z połączenia przynajmniej dwóch elementów pojedynczych. Dalej wątki podzielono na typy i odmiany przyjmując jako kryterium jedno- bądź wielorzędowość wątku oraz wiodący element zdobniczy.

Analizie poddano również technologię wykonania naczyń, gdzie zwrócono uwagę na czynności techniczno-użytkowe naczyń opisując makroskopowo cechy tych

Ryc. 2. Ciechanów, gm. loco, pl. Jana Pawła II, woj. mazowieckie. Plan zbiorczy obiektów nieruchomości

Fig. 2. Ciechanów, Jana Pawła II square, commune loco, the Mazowieckie Voivodeship. Collective plan of archaeological features. Research 2010-2011

Typ naczynia	Ob. 1	Ob.2	Ob. 4	Ob. 7	Ob.9	Ob. 19	Ob. 98	Ob. 116	Suma
A.I.1.A.b							2		2
A.I.3.A.b					1				1
A.III.2.a							2		2
B.I.1.A.a							1		1
B.I.1.A.b			1						1
B.I.1.C.a					1				1
B.I.2a.A.b				1				1	2
B.I.2a.B.b							1		1
B.II.3.A.b		1				1			2
B.II.3.B.b		1							1
B.III.1.A.b							1		1
B.III.2a.A.a							1		1
C.I.2a.A.b							2		2
C.I.2a.B.b							1		1
C.I.2a.b.c.2				1			1		2
C.III.1.A.b	1								1
C.III.2a.A.b							2		2
D.VII.1.A.b				1					1
E.1.2a.A.b				1					1
suma	1	2	1	4	2	1	12	1	24

Tabela 1. Ciechanów, gm. Ioco, pl. Jana Pawła II, woj. mazowieckie. zestawienie współwystępowania form ceramicznych w obiektach z okresu przedrzymskiego

Table 1. Ciechanów, Jana Pawła II square, commune Ioco, the Mazowieckie Voivodeship. Specification of co-existence of ceramic forms in the features from the Pre-Roman period

czynności: rodzaj, granulacja i ilość domieszki, charakter i barwę przełomu, grubość ścianki naczynia, wykończenie i barwa powierzchni zewnętrznej i wewnętrznej naczynia (Czerniak, Koško 1980; Czebreszuk *et al.* 2006, 247-280).

TYPOLOGIA NACZYŃ – DEFINICJA

W materiale ceramicznym wyodrębniono 21 form naczyń, które podzielono na 5 grup (od A do E). Przy opisie form naczyń zastosowano poniższe skrótowo:

Kształt brzuśca:

Typ I: zaokrąglony

Typ II: baniasty

Typ III: jajowaty

Typ IV: dwustożkowy z „ostrymi załomami”

Typ V: dwustożkowy z „łagodnymi załomami”

Typ VI: dołem wypukły górą wklęsły

Typ VII: donicowaty

Typ VIII: odwrotnie gruszkowaty

Wygięcie wylewu:

Podtyp 1: pionowe

Podtyp 2a: skośnie na zewnątrz

Podtyp 2b: łukowato na zewnątrz

Podtyp 3: łukowato do wewnątrz

Sposób formowania krawędzi:

Odmiana A: niepogrubiony

Odmiana B: pogrubiony

Odmiana C: zwężający się

a. o krawędziach zaokrąglonych

b. o krawędzi górnej ścięte

c. fasetowany

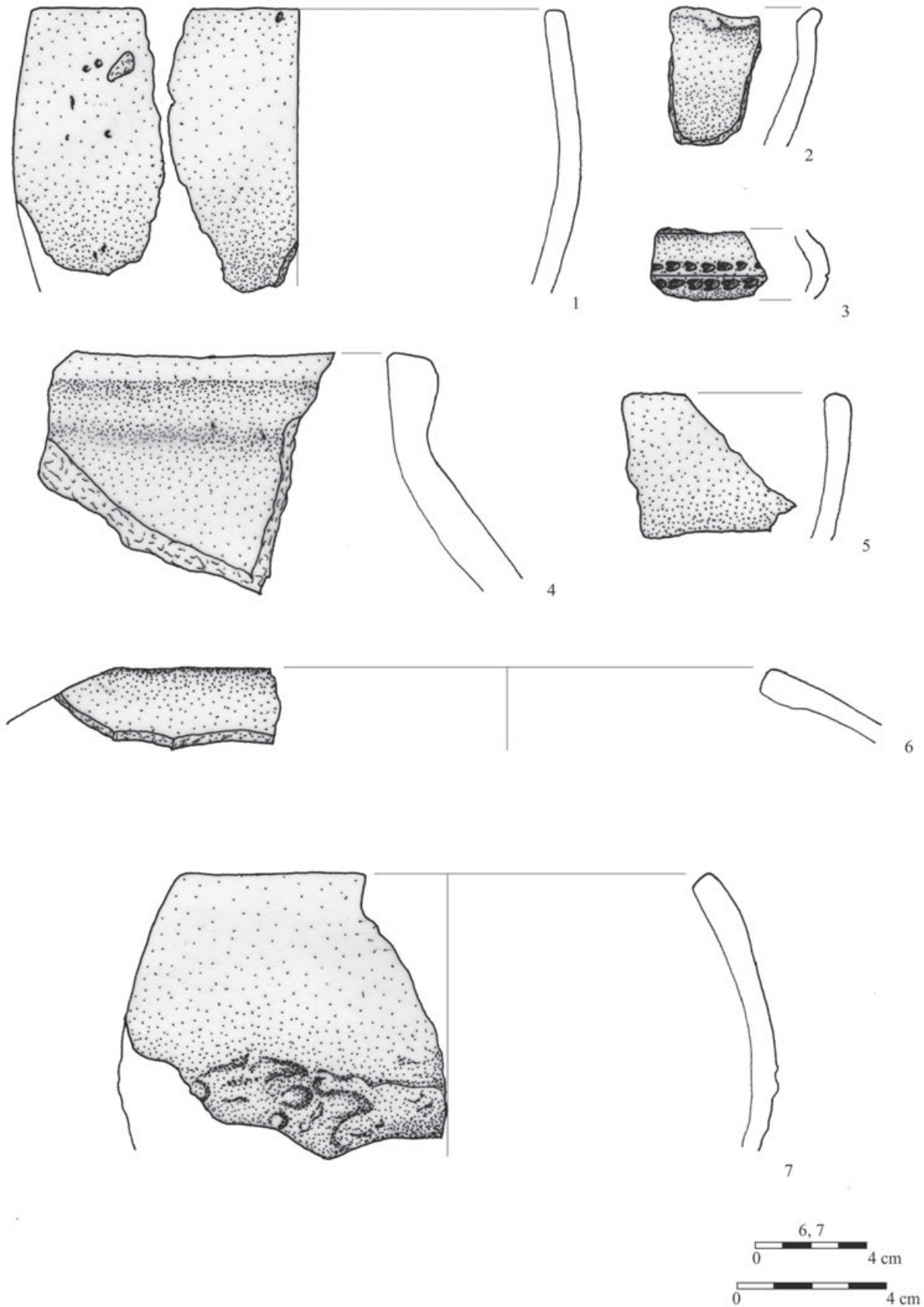
1. od zewnątrz

2. od wewnątrz

3. obustronnie (razy 1, 2, 3, 4)

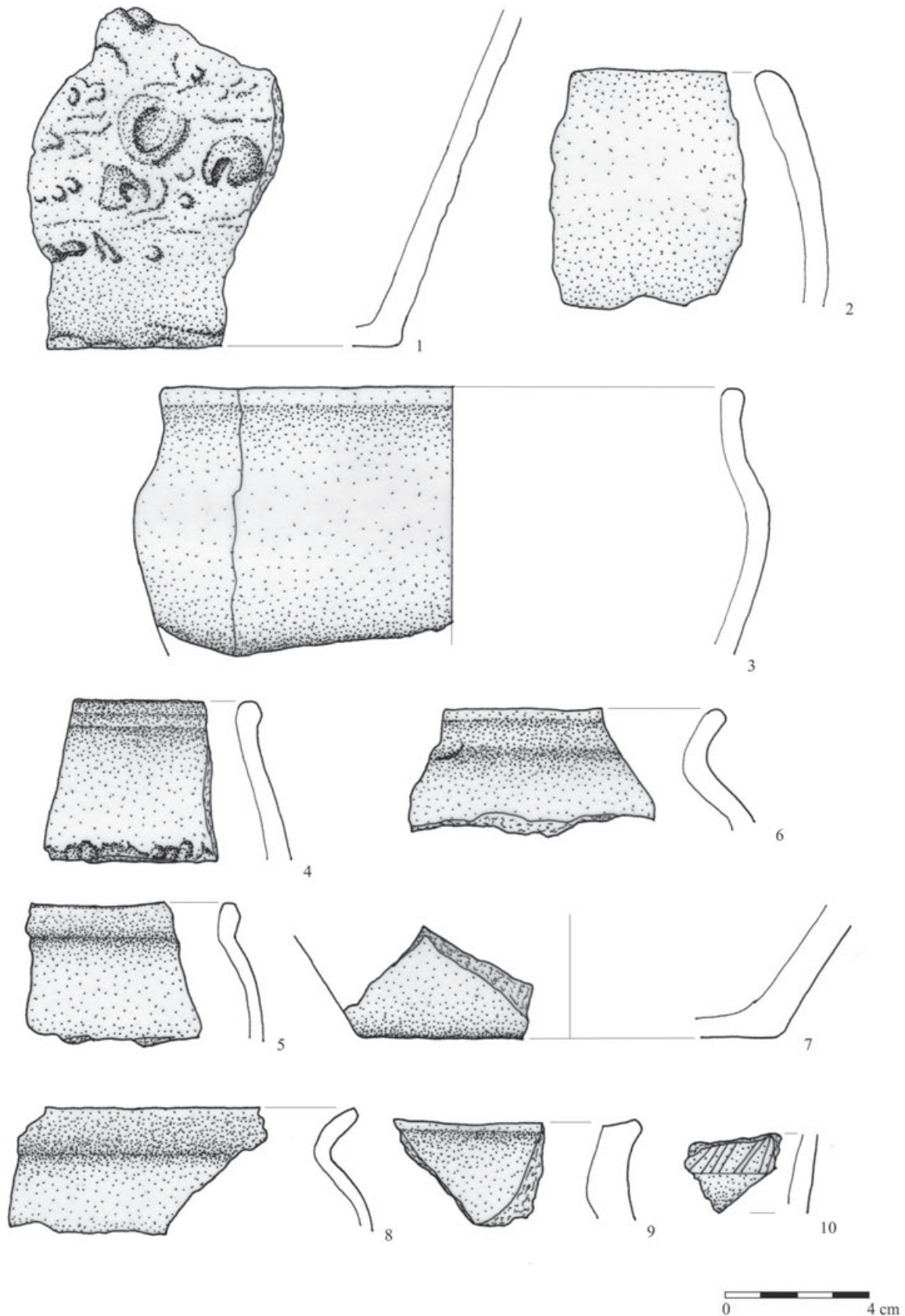
TYPOLOGIA NACZYŃ

Grupa A –misy, naczynia spełniające warunki R1: H1> 2,0

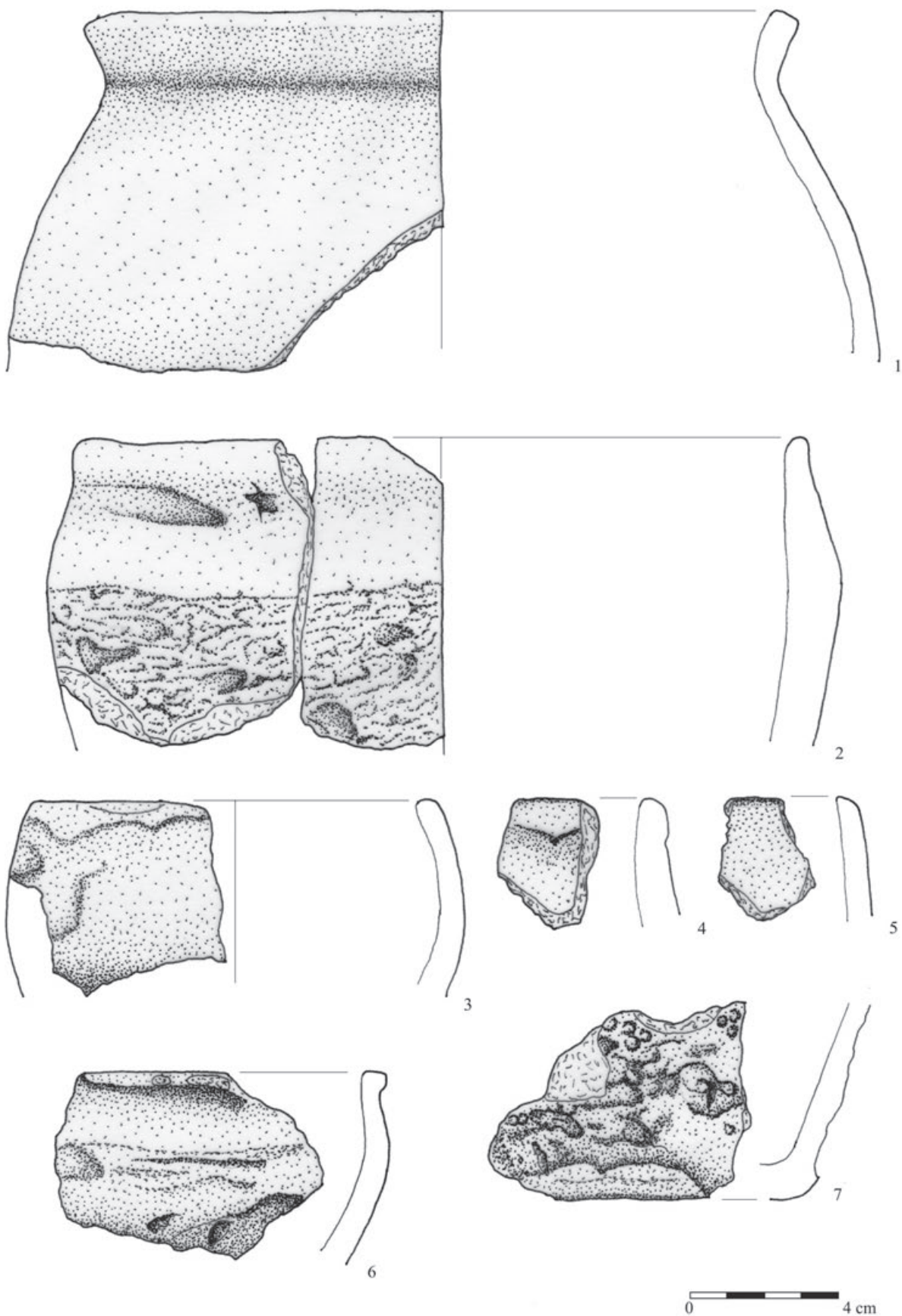
Ryc. 3. Ciechanów, gm. *loco*, pl. Jana Pawła II, woj. mazowieckie. Ceramika naczyniowa ludności kultury przeworskiej. (1-5) obiekt 1; (6-7) obiekt 2

Fig. 3. Ciechanów, Jana Pawła II square, commune *loco*, the Mazowieckie Voivodeship. Pottery of the Przeworsk culture. (1-5) feature 1; (6-7) feature 2

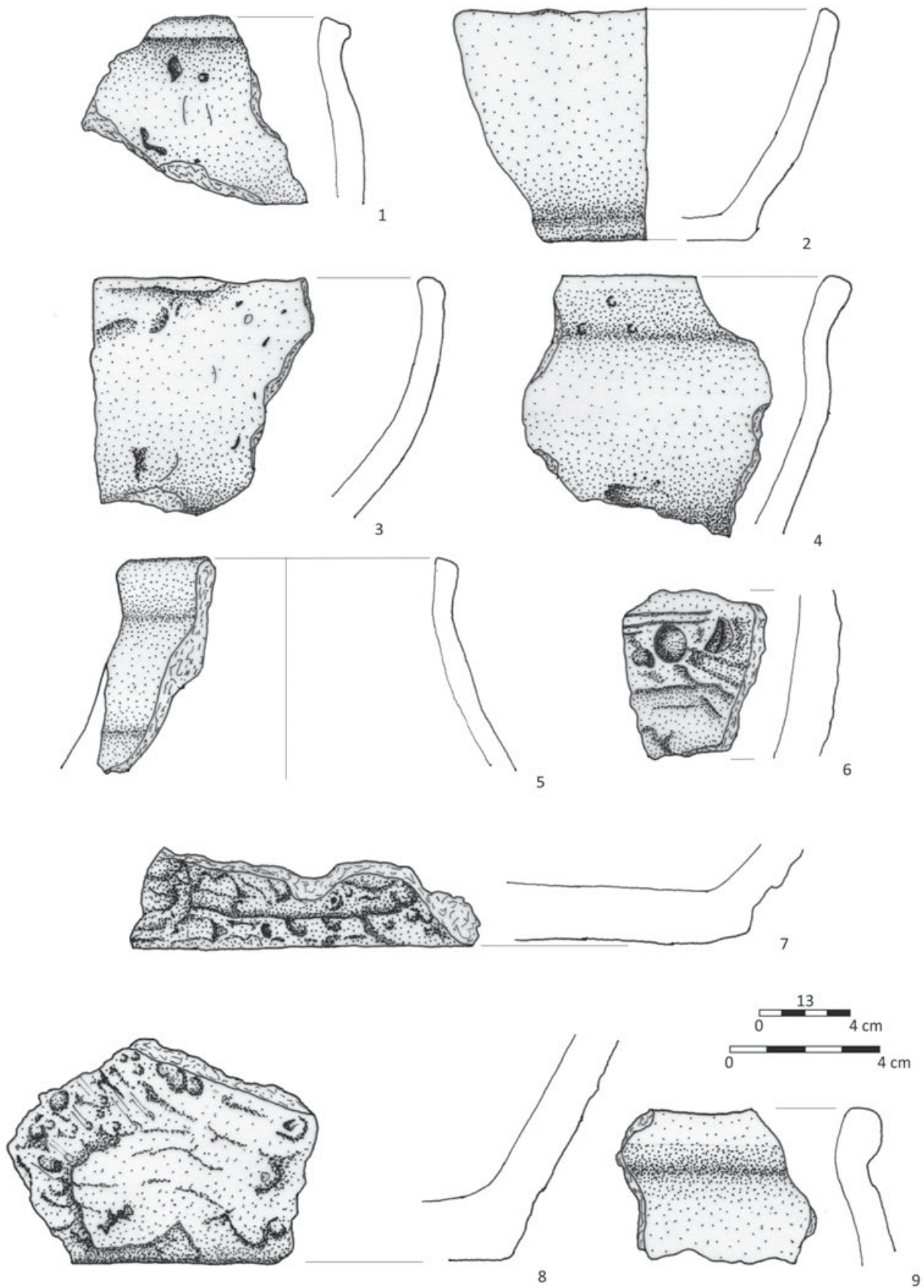
Ryc. 4. Ciechanów, gm. *loco*, pl. Jana Pawła II, woj. mazowieckie. Ceramika naczyniowa ludności kultury przeworskiej. (1-2) obiekt 2; (3-5) obiekt 4; (6-7) obiekt 5; (8-10) obiekt 7

Fig. 4. Ciechanów, Jana Pawła II square, commune *loco*, the Mazowieckie Voivodeship. Pottery of the Przeworsk culture. (1-2) feature 2; (3-5) feature 4; (6-7) feature 5; (8-10) feature 7

Ryc. 5. Ciechanów, gm. *Ioco*, pl. Jana Pawła II, woj. mazowieckie. Ceramika naczyniowa ludności kultury przeworskiej. (1-7) obiekt 9

Fig. 5. Ciechanów, Jana Pawła II square, commune *Ioco*, the Mazowieckie Voivodeship. Pottery of the Przeworsk culture. (1-7) feature 9

Ryc. 6. Ciechanów, gm. *loco*, pl. Jana Pawła II, woj. mazowieckie. Ceramika naczyniowa ludności kultury przeworskiej. (1-8) obiekt 9; (9) obiekt 13

Fig. 6. Ciechanów, Jana Pawła II square, commune *loco*, the Mazowieckie Voivodeship. Pottery of the Przeworsk culture. (1-8) feature 9; (9) feature 13

- A.I.1.A.b – misa o brzuścu zaokrąglonym, pionowym brzegu, niepogrubionej, górą ściętej krawędzi (Ryc. 9: 1);
- A.I.3.A.b – misa o brzuścu zaokrąglonym, brzegu łukowato nachylonym do wewnątrz, niepogrubionej, zaokrąglonej krawędzi (Ryc. 5: 3);
- A.III.2.a.A – misa z uchem taśmowatym i przewężonym, umieszczonym w górnej partii naczynia, o brzuścu jajowatym z niepogrubionym wylewem wygiętym skośnie na zewnątrz i wklęsłym dnem (Ryc. 10: 2).
- Grupa B – garnki, naczynie szerokootworowe, z uchem lub bez, spełniające warunki $H_1 > R_1$ i $R_3 < H_1$.
- B.I.1.A.a – garnek o brzuścu zaokrąglonym, pionowym brzegu, niepogrubionej, zaokrąglonej krawędzi (Ryc. 9: 4);
- B.I.1.A.b – garnek o brzuścu zaokrąglonym, pionowym brzegu, niepogrubionej, górą ściętej krawędzi (Ryc. 4: 3);
- B.I.1.C.a – garnek o zaokrąglonym brzuścu, pionowym brzegu, zwężającej się zaokrąglonej krawędzi (Ryc. 5: 2);
- B.I.2.a.A.b – garnek o brzuścu zaokrąglonym, skośnym brzegu, niepogrubionej, górą ściętej krawędzi (Ryc. 5: 1);
- B.I.2.a.B.b – garnek o brzuścu zaokrąglonym, skośnym brzegu, pogrubionej, górą ściętej krawędzi (Ryc. 12: 1);
- B.II.3.A.b – garnek o baniastym brzuścu, łukowatym do wewnątrz brzegu, niepogrubionej, górą ściętej krawędzi (Ryc. 3: 7, 4: 2);
- B.II.3.B.b – garnek o baniastym brzuścu, łukowatym do wewnątrz brzegu, pogrubionej, górą ściętej krawędzi (Ryc. 3: 6);
- B.III.1.A.b – garnek o jajowatym brzuścu, pionowym brzegu, niepogrubionej, górą ściętej krawędzi (Ryc. 8: 5);
- B.III.2.a.A.a – garnek o jajowatym brzuścu, skośnym brzegu, niepogrubionej, zaokrąglonej krawędzi (Ryc. 10: 1).
- Grupa C – wazy, naczynia z uchem bądź bez, spełniające warunki $H_1 < R_3$ oraz $R_2:R_4 > 1,5$
- C.I.2.a.A.b – waza o brzuścu zaokrąglonym, brzegu skośnym, krawędzi niepogrubionej, górą ściętej (Ryc. 9: 3);
- C.I.2.a.B.b – waza o brzuścu zaokrąglonym, skośnym brzegu, pogrubionej, górą ściętej krawędzi (Ryc. 7: 7, 11: 1);
- C.I.2.a.B.c.2 – waza o brzuścu prawdopodobnie zaokrąglonym, brzegu skośnym, pogrubionym, facetowanym od wewnątrz (Ryc. 4: 8, 9: 6);
- C.III.1.A.b – waza o brzuścu jajowatym, brzegu prostym, niepogrubionym, krawędzi górą ściętej (Ryc. 3: 1).

Grupa D – kubki, naczynia z uchem lub bez, spełniające warunki: $H_1 < R_3$ oraz $R_2:R_4 < 1,5$.

D.VII.1.A.b – kubek, bez ucha, o brzuścu donicowatym, brzegu prostym, niepogrubionym, krawędzi górą ściętej (Ryc. 6: 2).

Grupa E – garnek trójdzielny o szyjce ustawionej pionowo

E.I.2.a.A.b – garnek trójdzielny, o brzuścu prawdopodobnie zaokrąglonym, brzegu skośnym, niepogrubionym, krawędzi górą ściętej (Ryc. 6: 5).

CHRONOLOGIA CERAMIKI

Grupa A

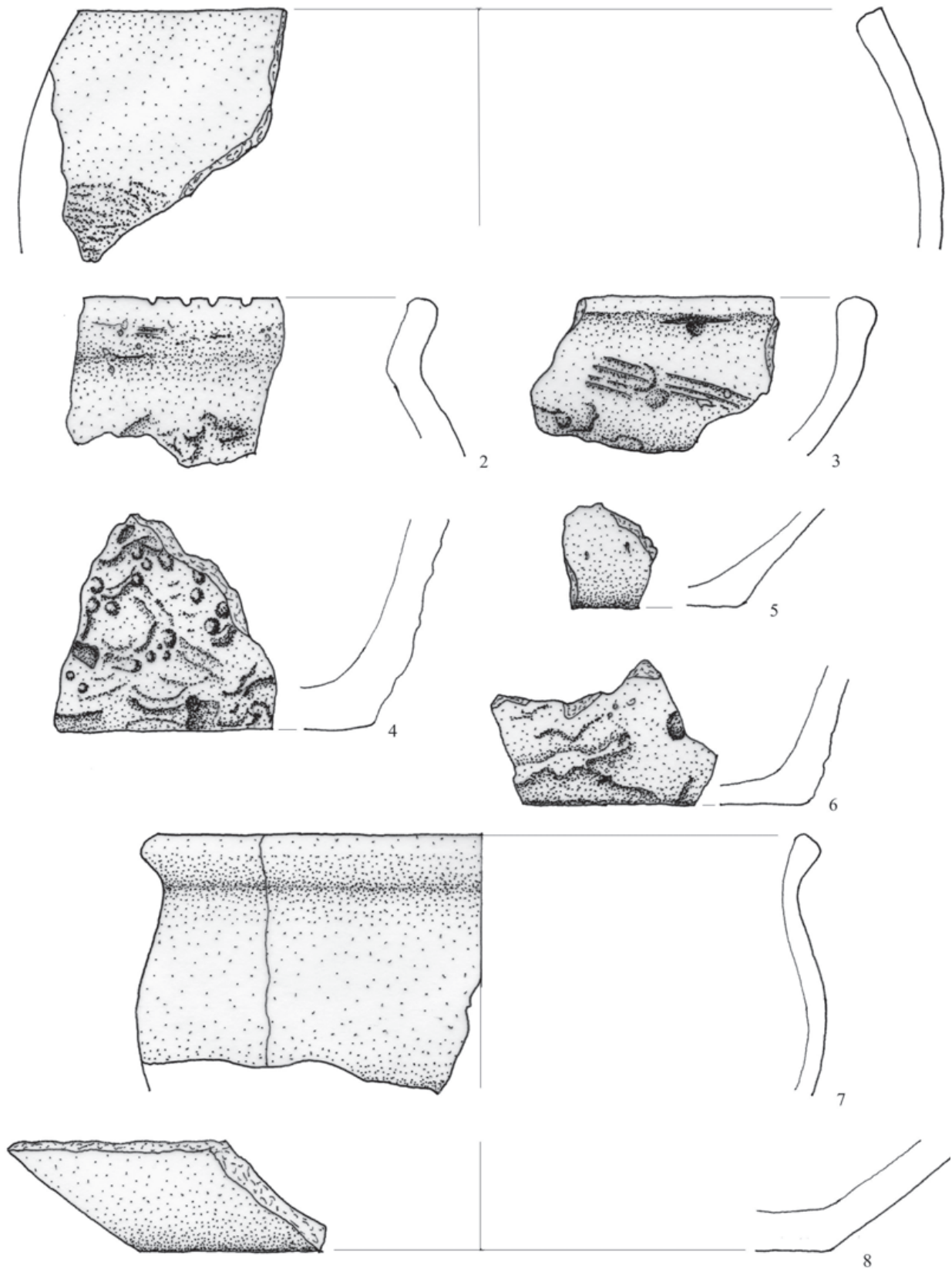
Obydwa zarejestrowane na stanowisku egzemplarze mis są formami bardzo rozpowszechnionymi we wczesnych fazach kultury przeworskiej. Ich stylistyka odzwierciedla tradycje wielu ugrupowań i kultur. Można je łączyć ze starszą, jastorfską tradycją, gdzie występują w fazie *Jastorf* i *Ripdorf* (Jurkiewicz, Machajewski 2008, 63). Analogiczne naczynia pochodzą ze stanowisk kultury przeworskiej okresu przedrzymskiego w Łękach Górnych (Jurkiewicz, Machajewski 2008, tabl. 4: 1, 11: 3, 23: 2) i Poznaniu-Nowym Mieście (Machajewski, Pietrzak 2008a, 207).

Grupa B

Wyróżnione typy garnków stanowią dość spójny zestaw, charakterystyczny dla osad datowanych na przełom starszego i młodszego okresu przedrzymskiego. Wszystkie wykazują nawiązania do tradycji jastorfskiej. Występują bardzo powszechnie na podobnych stanowiskach typu Poznań-Nowe Miasto. Datowanie ich przypada na schyłek fazy *Jastorf* i fazę *Ripdorf* (Jurkiewicz, Machajewski 2008, 66-67), czyli przełom starszego i młodszego okresu przedrzymskiego (LtB2-LtC2). Podobny zbiór określany mianem „protoprzeworskiej” wystąpił na stanowiskach Piecki stan. 8, Sławsko stan. 16 (Bednarczyk, Sujecka, 2004, 413-414) czy Stare Wiskitki stan. 24 (Jurkiewicz 2010).

Grupa C

Naczynia tej grupy charakteryzują się wylewami ukształtowanymi pionowo lub skośnie, o krawędziach górą ściętych. Wazy te nawiązują do stylistyki kręgu jastorfskiego. Podobne naczynia występują zarówno w strefie nadodrzańskiej, jak i na Niżu Polskim (Machajewski, Pietrzak 2008b, 228-229; Jurkiewicz, Machajewski 2008, 67-69). Naczynia tego typu powszechnie są w fazie *Jastorf* i *Ripdorf*, co pokrywa się ze schyłkiem starszego okresu przedrzymskiego i początkiem młodszego okresu przedrzymskiego.

Ryc. 7. Ciechanów, gm. *loco*, pl. Jana Pawła II, woj. mazowieckie. Ceramika naczyniowa ludności kultury przeworskiej. (1-6) obiekt 19; (7-8) obiekt 98

Fig. 7. Ciechanów, Jana Pawła II square, commune *loco*, the Mazowieckie Voivodeship. Pottery of the Przeworsk culture. (1-6) feature 19; (7-8) feature 98

Grupa D

Kubki tego typu nawiązują stylistyką do ceramiki kultury jastorfskiej, ale okazy takie spotykane są także w kulturze przeworskiej na początku młodszego okresu przedrzymskiego – Łęki Górne, stan. 1 (Jurkiewicz, Machajewski 2008, 68).

Grupa E

Pojemniki tego typu uważa się za typowe dla kultury jastorfskiej. Na Pomorzu Zachodnim, w Meklemburgii oraz nad środkową Odrą występują od schyłku fazy *Jastorf* po fazę *Ripdorf*. Podobne naczynia wystąpiły w Poznaniu Nowym Mieście jak i Łękach Górnych, jednak pojemniki te mają znacznie mocniej zaznaczony skośny wylew (Machajewski, Pietrzak 2008a, 154). Najbliższą analogię do okazu z Ciechanowa stanowi pojemnik z wielokulturowego stanowiska w Pajewie-Szwelicach, pow. ciechanowski, gdzie został znaleziony jako popielnica w grobie ciałaopalnym wraz z zapinką typu M. Zespół grobowy datowany został na fazę A3 (Dłubakowski 2005, 28-29).

MIKROMORFOLOGIA

Elementy mikromorfologii, jakie uwzględniono w analizie to sposób uformowania den i brzegów naczyń oraz ukształtowanie uch. Forma brzegu oraz morfologia krawędzi naczyń zawarta jest w systemie deskrypcji typologicznej naczyń, w ten sam sposób opisano hipotetycznie zidentyfikowane pojemniki. Cechą charakterystyczną zbioru jest występowanie krawędzi zarówno pogrubionych i niepogrubionych, zaokrąglonych i góra ściętych przy bardzo zbliżonym udziale procentowym. Niewątpliwie jest to cecha zbiorów naczyń pochodzących z przełomu starszego i młodszego okresu przedrzymskiego (Jurkiewicz, Machajewski 2008, 69-70).

Dna uporządkowano według wzorca wykorzystawanego w analogicznych opracowaniach (Jurkiewicz, Machajewski 2008, 70):

Typ I: dno płaskie

Typ II: kulisto denne

Typ III: dno wklęsłe:

Podtyp 1: dno wklęsłe łukowato

Podtyp 2: dno na pustej nóżce

A: o ściankach naczynia odchodzących prosto

B: o ściankach naczynia odchodzących skośnie

C: o ściankach naczynia odchodzących kuliscie, zaokrąglone

D: dno podkreślone/wyodrębnione

Większość wydzielonych den należy do typu I odmiany B (Ryc. 4: 1, 7; 5: 7; 6: 2, 7; 7: 5, 8; 8: 6; 9: 7; 11: 6, 7; 12: 3). Jedyne dwa egzemplarze można określić,

jako typ III.1.B (Ryc. 9: 2, 12: 2). Ze względu na małą różnorodność form niemożliwa jest wnikliwa ich analiza. Tego typu dna powszechnie występują zarówno w okresie przedrzymskim, jak i w okresie rzymskim.

W całym zespole wystąpiły 4 fragmenty uch taśmowatych (Ryc. 10: 2; 11: 1), z czego 3 ze względu na stan zachowania nie mogły podlegać dalszemu opisowi. Jedyne pełny egzemplarz silnie przewężonego, taśmowatego ucha zaobserwowano na naczyniu pochodzącym z obiektu 98 (Ryc. 10: 2). Tego typu ucha, w odróżnieniu od nieprzewężonych, bądź lekko przewężonych, charakterystyczne są dla naczyń kultury przeworskiej młodszego okresu przedrzymskiego (Godłowski 1981, 60).

ZDOBNICTWO

Jedynie 6 fragmentów ceramiki ze stanowiska jest ornamentowanych, co niestety znacznie zawęża możliwości interpretacyjne. Analizując i opisując wątki ornamentacyjne posłużono się schematem opisu, który zastosowano dla analogicznego materiału w Łękach Górnych (Jurkiewicz, Machajewski 2008, 70-71). Zastosowano oznaczenia:

I: wątek jednorodny

II: wątek wielorodny

1: jednorzędowy

2: wielorzędowy

listwa plastyczna

dołek „palcowy”

ornament ryty płytki

ornament ryty głęboki

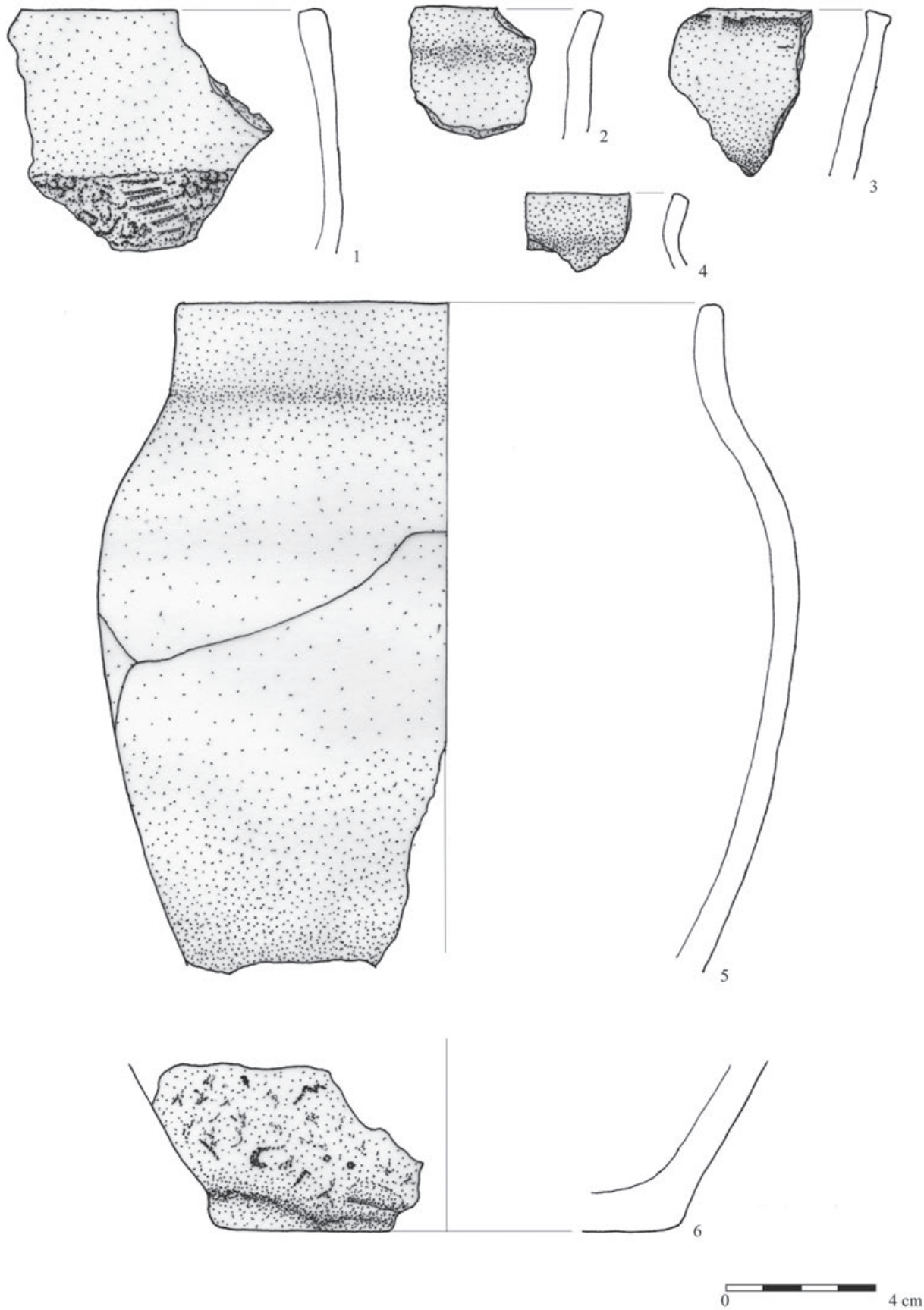
ornament stempelkowy.

Grupa I – ornament o wątku jednorodnym, jednorzędowym

Repertuar wątków ornamentacyjnych wiąże się z tzw. *starszopredrzymską* tradycją wywodzącą się z kręgów jastorfskiego i pomorskiego (Jurkiewicz, Machajewski 2008, 70; Przewoźna-Armonowa 1983, 136-137).

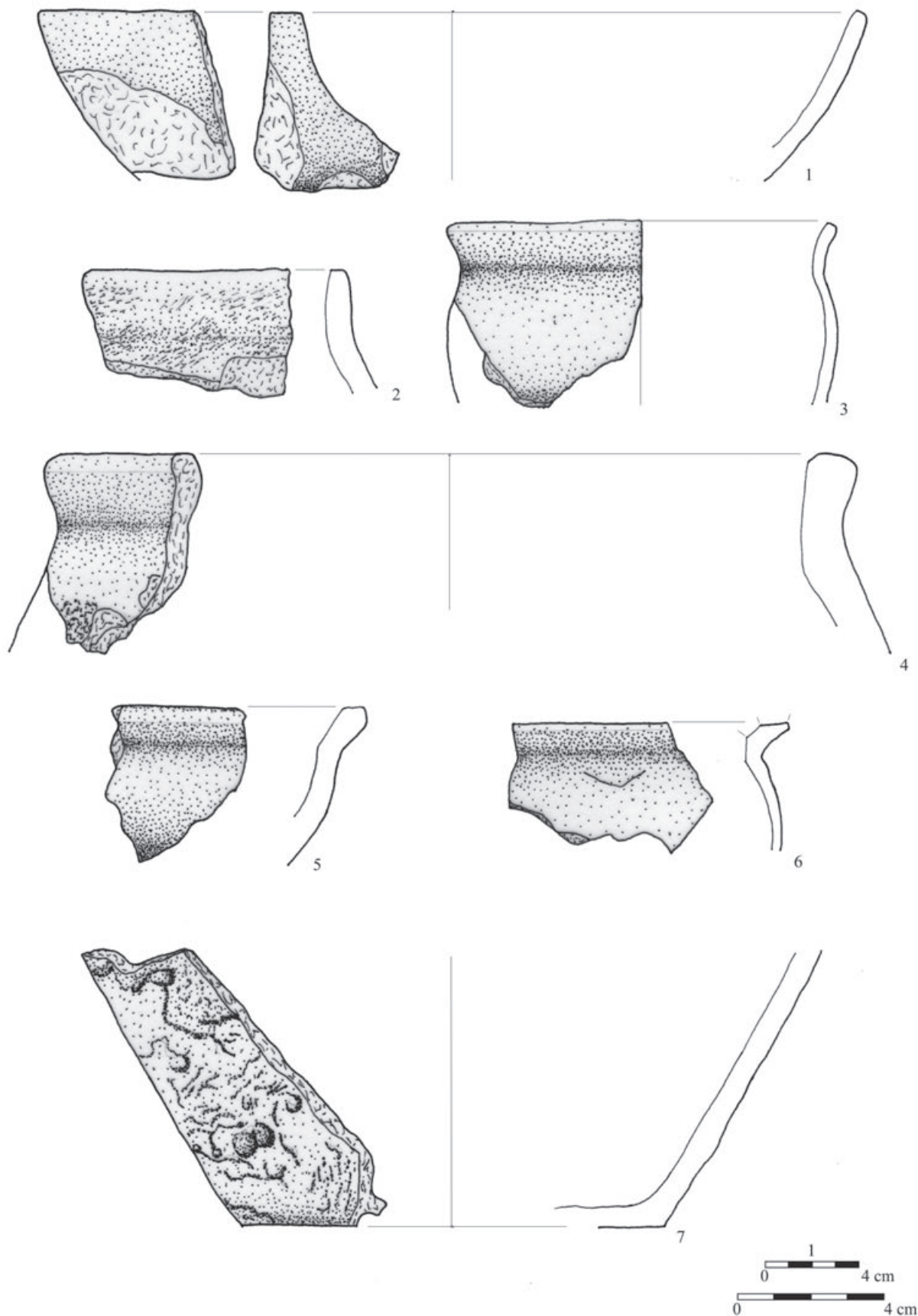
I.1.b. – dołki „palcowe”, zaszczytywania

Ornament ten zarejestrowano na dwóch fragmentach pochodzących z obiektu 9 oraz 101. W pierwszym przypadku jest to zaszczytywanie umieszczone na brzuścu bliżej nieokreślonego typologicznie naczynia. Jest to fragment grubościennego pojemnika o domieszce mineralnej średniej i grubej, powierzchni szorstkiej, barwy szarej (Ryc. 6: 6). Ten egzemplarz z uwagi na swój niewielki rozmiar nie może być dokładniej scharakteryzowany. W przypadku drugim są to dołki palcowe umieszczone na krawędzi grubościennego naczynia (Ryc. 11: 3). Pojemnik ma powierzchnię zewnętrzną

Ryc. 8. Ciechanów, gm. *loco*, pl. Jana Pawła II, woj. mazowieckie. Ceramika naczyniowa ludności kultury przeworskiej. (1-6) obiekt 98

Fig. 8. Ciechanów, Jana Pawła II square, commune *loco*, the Mazowieckie Voivodeship. Pottery of the Przeworsk culture. (1-6) feature 98

Ryc. 9. Ciechanów, gm. *Ioco*, pl. Jana Pawła II, woj. mazowieckie. Ceramika naczyniowa ludności kultury przeworskiej. (1-7) obiekt 98

Fig. 9. Ciechanów, Jana Pawła II square, commune *Ioco*, the Mazowieckie Voivodeship. Pottery of the Przeworsk culture. (1-7) feature 98

szorstką o barwie szarej, przy wyrobie użyto domieszki mineralnej w postaci średnio grubego tłucznia kamiennego z dodatkiem miki. Ornamenty tego typu są interkulturowe, w przypadku ich występowania decyduje raczej forma naczynia, a nie wykonania ornamentu. W tym przypadku (odciski na krawędzi naczynia) można korelować z tradycjami jastorfskimi, jak i pomorskimi obecnymi w pierwszych fazach kultury przeworskiej (Jurkiewicz, Machajewski 2008, 70-71).

I.1.d. – ornament ryty głęboki

Tego typu zdobienie znaleziono na jednym fragmencie średniej grubości naczynia o średniej grubej domieszce tłucznia mineralnego, powierzchni zewnętrznej szorstkiej, barwy brązowej. Ornament zdobi krawędź naczynia w typie 2a.A.a (Ryc. 7: 2) i można go niewątpliwie wiązać z tradycją jastorfską ze względu zarówno na formę wylewu, jak i sposób wykonania dekoracji (Przeżoźna-Armonowa 1983, 135-136). Analogicznie zdobione naczynia pojawiły się także na stanowisku w Nowym Drzewiczu, gm. Żyrardów (Żukowski *et al.* 2011, ryc. 207: 1)

I.1.c. – ornament ryty płytki

Zdobienie tego typu (wętek poziomych i ukośnych linii) wystąpiło na jednym fragmencie cienkościennego, niezidentyfikowanego naczynia o gładkiej, ciemno szarej powierzchni i domieszce drobnego tłucznia mineralnego (Ryc. 4: 10). Biorąc pod uwagę wykończenie powierzchni i grubość ścianki można przypuszczać, że pochodzi on z naczynia stołowego w typie waz. Tego typu ornament wykonany techniką płytkiego ryty uważa się za charakterystyczny dla kultury przeworskiej w fazie A1-A2 (Machajewski, Pietrzak 2008a, 163).

Grupa II – ornament o wątku wielorodnym, wielorzędowym

II.2.c-e. ornament rytej linii płytkiej w połączeniu z ornamentem stempelkowym

Ten typ ornamentu złożonego zarejestrowano na jednym fragmencie, w zbiorze pochodzącym z cienkościennego naczynia o ciemnoszarej barwie powierzchni zewnętrznej i gładkiej fakturze. Zastosowana w naczyniu domieszka tłucznia mineralnego białego ma drobną granulację. Po grubości i sposobie wykonania naczynia możemy przyjąć, że fragment pochodzi z cienkościennej wazy o stosunkowo ostrym załamie brzuśca, a sam ornament jest ulokowany na największej jego wydętości. Dwa rzędy stempli oddziela w poziomie płytka linia ryta, którą zaobserwować możemy również w górnej partii fragmentu, prawdopodobnie w miejscu

przejścia brzuśca w wylew (Ryc. 3: 3). Ten rodzaj ornamentu właściwy jest dla kultury przeworskiej w schyłkowej fazie A1 i fazie A2 (Machajewski, Pietrzak 2004, 95).

II.2.c-b. ornament rytej linii płytkiej w połączeniu z dołkami „palcowymi”

Zdobienie pokrywa niewielki fragment brzuśca naczynia cienkościennego o gładkiej, ciemnoszarej powierzchni. Dołki palcowe, podobnie jak linia, nie są głębokie, a raczej starannie wykonane. Ornament mieści się na brzuścu, w miejscu przejścia szyjki w brzuisie od jego największej wydętości (Ryc. 11: 2). Naczynie ze względu na stan zachowania nie zostało określone typologicznie, ale prawdopodobnie pochodzi, jak większość ornamentowanych fragmentów z tego zbioru, z naczynia stołowego w typie waz. W kontekście chronologiczno-taksonomicznym możemy przypisać je kulturze przeworskiej – faza A1 do A2 (Jurkiewicz, Machajewski 2008, 71).

CECHY TECHNOLOGICZNE

CERAMIKI

Opisując cechy technologiczne ceramiki zwrócono uwagę na następujące elementy (Czebreszuk 1996; Czerniak, Koško 1980):

A: Rodzaj domieszki:

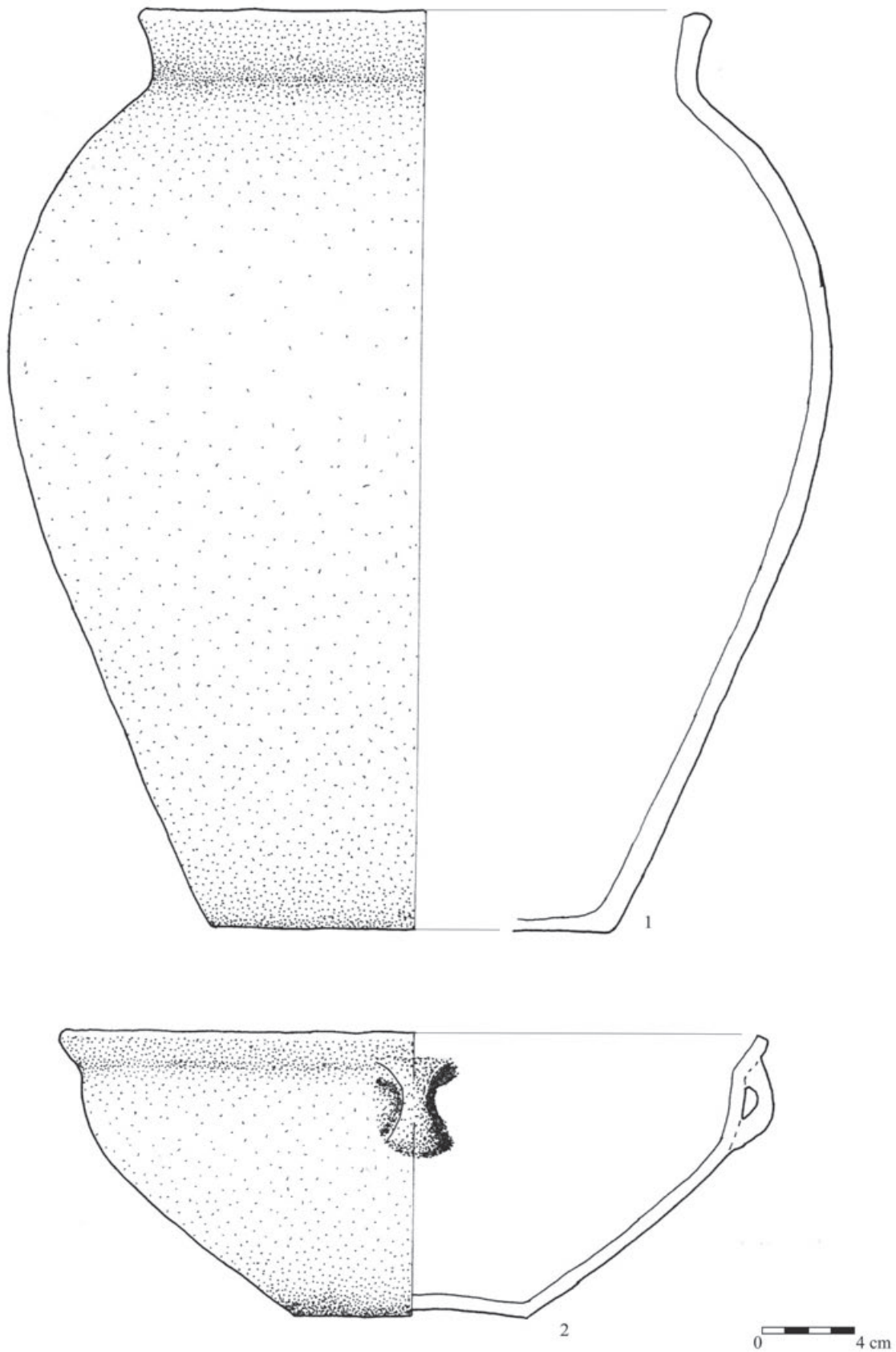
- 1 – organiczna,
- 2 – mineralna,
- 21 – piasku,
- 22 – tłucznia kamiennego,
- 221 – o barwie niejednorodnej,
- 222 – o barwie białej,
- 223 – o barwie różowej,
- 23 – mika.

Granulacja domieszki:

- 1 – drobna do 1 mm,
- 2 – drobna + średnia,
- 3 – drobna + średnia + gruba,
- 4 – średnia + drobna,
- 5 – średnia od 1-2 mm,
- 6 – średnia + drobna + gruba,
- 7 – średnia + gruba,
- 8 – gruba + drobna + średnia,
- 9 – gruba + średnia,
- 10 – gruba, pow. 2 mm.

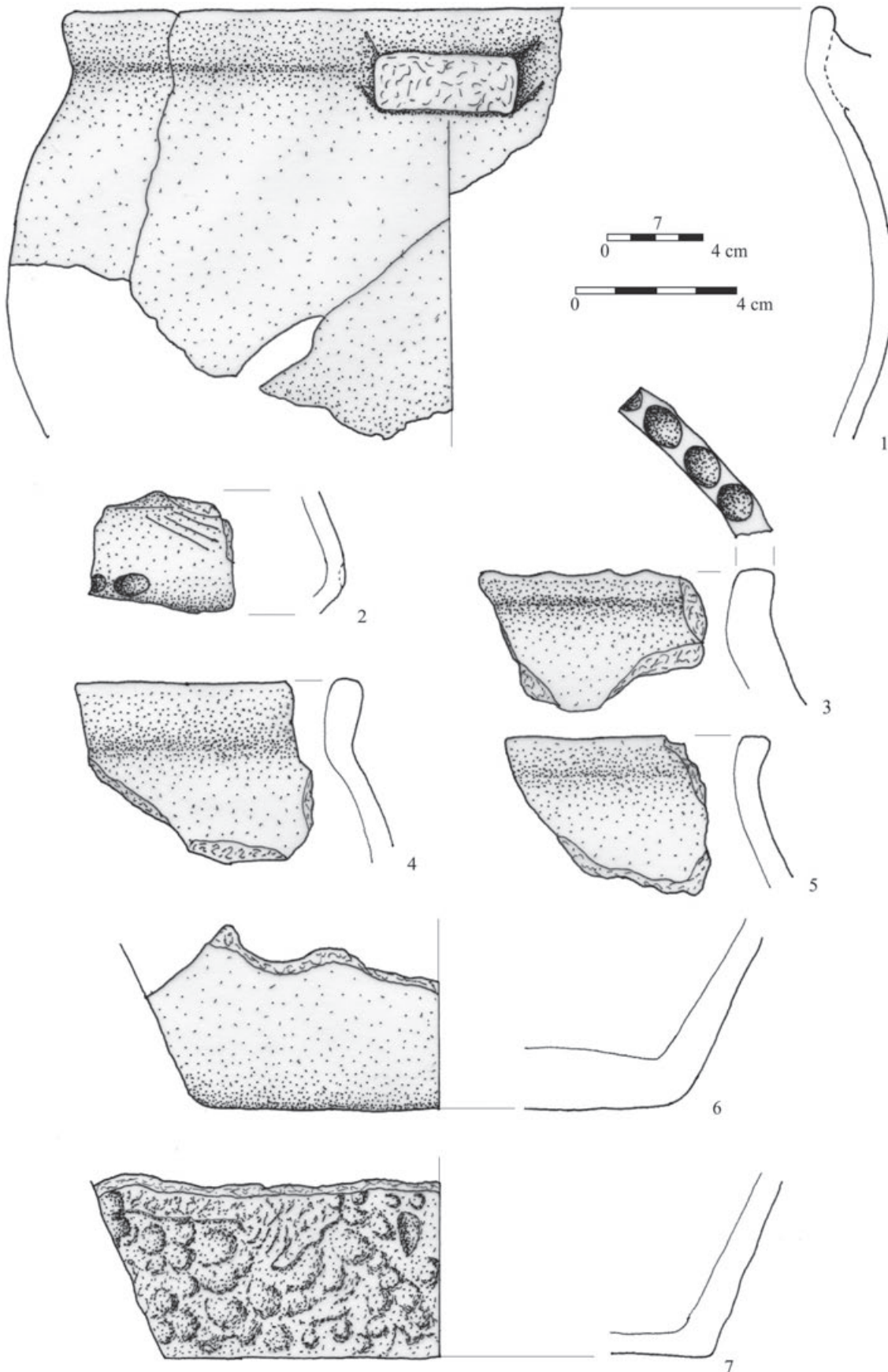
Ilość domieszki:

- 1 – mała
- 2 – średnia,
- 3 – duża.

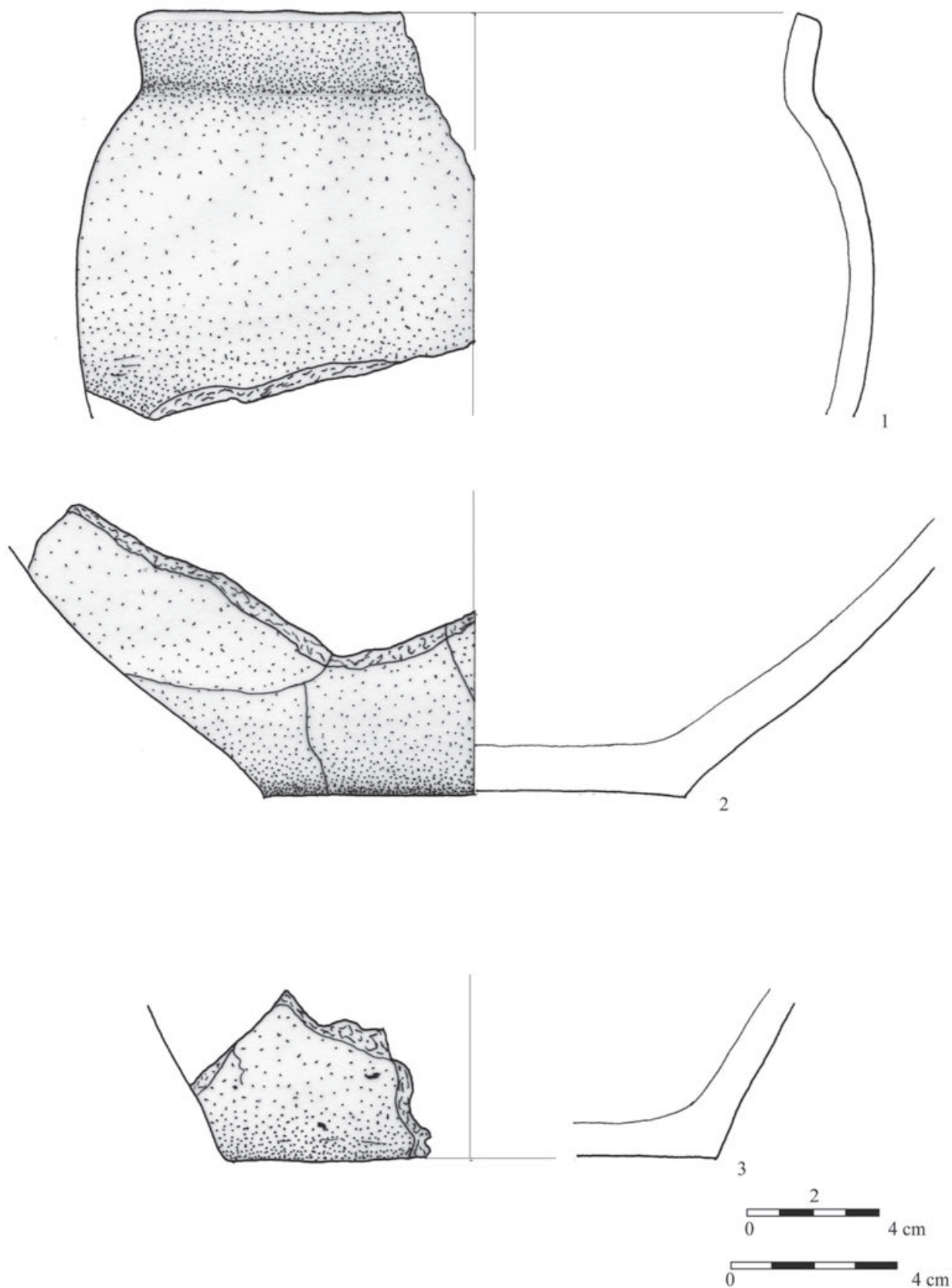
Ryc. 10. Ciechanów, gm. *loco*, pl. Jana Pawła II, woj. mazowieckie. Ceramika naczyniowa ludności kultury przeworskiej. (1-2) obiekt 98

Fig. 10. Ciechanów, Jana Pawła II square, commune *loco*, the Mazowieckie Voivodeship. Pottery of the Przeworsk culture. (1-2) feature 98

Ryc. 11. Ciechanów, gm. *loco*, pl. Jana Pawła II, woj. mazowieckie. Ceramika naczyniowa ludności kultury przeworskiej (1) obiekt 98; (2-6) obiekt 101; (7) obiekt 116

Fig. 11. Ciechanów, Jana Pawła II square, commune *loco*, the Mazowieckie Voivodeship. Pottery of the Przeworsk culture (1) feature 98; (2-6) feature 101; (7) feature 116

Ryc. 12. Ciechanów, gm. *loco*, pl. Jana Pawła II, woj. mazowieckie. Ceramika naczyniowa ludności kultury przeworskiej. (1) obiekt 116; (2) skupisko ceramiki – ar 6; (3) złożo wtórne – budynek XVI- XVII w.

Fig. 12. Ciechanów, Jana Pawła II square, commune *loco*, the Mazowieckie Voivodeship. Pottery of the Przeworsk culture. (1) feature 116; (2) ceramics cluster – are 6; (3) secondary deposit – building from the 16th-17th century.

Cecha	Stan	Grupa I Σ 81	Grupa II Σ 384	Grupa III Σ 425
Rodzaj domieszki	221	65	199	270
	222	13	175	121
	223	3	10	33
	21	12	19	13
	23	23	44	31
Granulacja domieszki	2	47	11	-
	4	28	168	70
	6	6	198	328
	8	-	3	27
Ilość domieszki	1	13	27	17
	2	67	325	337
	3	1	32	70
Barwa przełomu	1	73	261	370
	2	8	115	26
	3	-	8	25
Charakter przełomu	2	81	384	421
	3	-	-	3
Wykończenie pow. zew.	1	-	7	5
	2	-	74	111
	3	-	40	82
	4	20	71	106
	5	39	144	43
	6	21	34	14
	7	-	1	-
	2.5	1	5	44
	3.5	-	8	20
Barwa pow. zew.	1	1	16	32
	2	7	115	175
	3	11	79	33
	4		12	59
	5	16	139	116
	6	45	22	10
	7	1	1	-
Wykończenie pow. wew.	4	19	89	92
	5	53	271	279
	6	9	22	51
Barwa pow. wew.	1	1	28	30
	2	3	61	61
	3	6	15	15
	4	-	1	-
	5	23	220	226
	6	27	58	91
	7	21	-	-

Tabela 2. Ciechanów, gm. Ioco, pl. Jana Pawła II, woj. mazowieckie. Zestawienie cech technologicznych ceramiki kultury przeworskiej

Table 2. Ciechanów, Jana Pawła II square, commune Ioco, the Mazowieckie Voivodeship. Specification of technological features of the Przeworsk culture ceramics

Charakter uwarstwienia przełomu:

- 1 – jednolity
- 2 – warstewkowaty,
- 3 – gruzełkowaty.

B: czynności formowania ścianek naczyń:

Grubość ścianek naczyń:

- 1 – do 0,6 cm,
- 2 – od 0,7 do 0,9 cm,
- 3 – powyżej 1,0 cm.

Faktura powierzchni zewnętrznej:

- 1 – obrzucana,
- 2 – obmazywana: a) ze śladami, b) bez śladów,
- 3 – chropowata,
- 4 – szorstka,
- 5 – wygładzana,
- 6 – gładka,
- 7 – wyświecana.

Barwa powierzchni:

- 1 – jasnobrunatna,
- 2 – brunatna
- 3 – ciemnobrunatna,
- 4 – ceglata,
- 5 – szara,
- 6 – ciemnoszara,
- 7 – czarna

C: czynności wypału naczyń

Barwa przełomu:

- 1 – jednobarwny,
- 2 – dwubarwny,
- 3 – trójbarwny.

Ze względu na stan zachowania nie wszystkie cechy i ich stany mogły zostać opisane, z tego powodu w poszczególnych grupach technologicznych występują niewielkie różnice ilościowe w stosunku do ogólnej sumy fragmentów w zbiorze. W dalszej analizie posłużono się zbiorem ograniczonym do 890 fragmentów. Jako kryterium podziału na grupy technologiczne przyjęto grubość ścianki naczyń. W ten sposób zbiór podzielono na 3 grupy, które szczegółowo opisano poniżej, a dokładne zestawienie liczbowe podano w Tabeli 2.

Grupa I

Ścianki naczyń o grubości do 6 mm. Jest to najmniej liczna grupa w zbiorze, na którą składa się 81 fragmentów, co stanowi jedynie 9%. Ceramikę tej grupy schudzano średnią ilością tłuczni mineralnego o granulacji bardzo

drobnej, bądź mieszanej drobnej ze średnią. W 23 fragmentach dodatkowo jako komponentu użyto miki, a w 12 przypadkach piasku. W przełomie tylko w 8 przypadkach zaobserwowano jego dwubarwność, natomiast w pozostałych jest on jednobarwny. Ponadto wszystkie fragmenty miały warstewkowaty charakter. Zdecydowanie w grupie tej dominują naczynia o powierzchni gładkiej (21) i gładzonej (39), szorstką fakturę zaobserwowano jedynie na 20 fragmentach, z czego połowa pochodziła prawdopodobnie z jednego naczynia. Szorstkość powierzchni może być również wynikiem erozji naczyń w fazie podepozycyjnej. Przeważała szara i ciemnoszara barwa powierzchni, natomiast brunatną cechuje łącznie 20 fragmentów. Faktura powierzchni wewnętrznej naczyń w tej grupie najczęściej wykazuje cechy gładzenia, również w tym przypadku przeważająca większość jest barwy szarej (23) i ciemnoszarej (47).

Grupa II

Naczynia drugiej grupy, na którą składają się 384 fragmenty ceramiki stanowi drugi, co do liczebności zbioru w stosunku do całości. Są to naczynia średniej grubości, mieszczące się w przedziale 6-9 mm. W porównaniu do grupy I jest ona znacznie bardziej zróżnicowana. Wszystkie naczynia schudzone były domieszką tłuczni mineralnego o różnej barwie i granulacji. Najczęściej jest to tłużeń niejednorodny (199) i biały (175), użycie tłuczni różowego wydzielono tylko w 10 fragmentach. Domieszkę miki zaobserwowano w 44 przypadkach, a piasku w 19. Średnioziarnisty tłużeń w połączeniu z niewielką ilością drobnego i gruboziarnistego wystąpił w 198 fragmentach, w 168 fragmentach natomiast, jako przeważający ilościowo określono tłużeń drobny ze średnim. Przełom jednobarwny zaobserwowano w przypadku 261 fragmentów, a dwubarwny w 115, w 8 fragmentach przełom określono jako trójbarwny, pstrokaty. Charakter przełomu jednoznacznie określono we wszystkich przypadkach jako warstewkowaty. Łącznie 250 fragmentów w zbiorze miało fakturę gładką i wygładzaną o barwie ciemnoszarej (22) i szarej (139). Równie często jednak barwę określono jako jasnobrunatną, ciemnobrunatną i brunatną (210). Tylko 12 fragmentów było barwy ceglastej. W tej grupie powierzchnia wewnętrzna również została wykończona gładzeniem. Barwa powierzchni wewnętrznej była najczęściej w szarych tonacjach.

Grupa III

Najliczniejsza grupa, na którą składa się 425 fragmentów, co stanowi 47% zbioru, to naczynia charakteryzujące się grubą ścianką powyżej 9 mm. Masa granarska schudzana była domieszką tłuczni mineralnego o barwie

niejednorodnej (270) i białej (121), rzadziej różowej (33). Dodatkowo w 13 fragmentach rejestrujemy użycie piasku, a w 31 miki. W przeważającej ilości (328 fragmentów) stosowano domieszkę o średniej granulacji w połączeniu z drobną i grubą. W większości przypadków wystąpił jednobarwny (370) i warstewkowaty (421) przełom naczyń. Barwę powierzchni zewnętrznej najczęściej opisano w brunatnych tonacjach, przy znacznym udziale barw szarych. Szary odcień cechował także powierzchnie wewnętrzne zabytków. W grupie tej najliczniej w stosunku do innych pojawiły się naczynia o powierzchni chropowatej i szorstkiej (304), przy nieznacznym udziale powierzchni gładzonych (54). W 64 przypadkach powierzchnię zewnętrzną określono jako górą gładzoną, dołem chropowatą. Powierzchnia wewnętrzna pozostaje wygładzona.

Na stanowisku najwięcej wystąpiło fragmentów naczyń grupy III, przy niewielkiej różnicy w stosunku do występowania naczyń grupy II. Cechą charakterystyczną zbioru jest dominacja gładkiej faktury, która przeważa w grupie I i II oraz powszechnie stosowane gładzenie powierzchni zewnętrznej. Może to świadczyć o niezwyklej dbałości o estetykę naczyń. Zaobserwowano częste użycie miki wraz z domieszką schudzającą w naczyniach I, II i III grupy. Stosowanie miki, oprócz waloru technicznego, dzięki efektowi „świecącej” powierzchni mogło mieć również walor estetyczny. Próba skorelowania wyników analizy technologicznej z analizą typologiczną potwierdza cechy typowe dla zbiorów ceramiki przeworskiej z przełomu starszego i młodszego okresu przedrzymskiego. Z I grupą technologiczną można wiązać naczynia stołowe w typie mis i waz, z grupą II wazy i garnki, natomiast z grupą III wyłącznie naczynia w typie garnków.

POZOSTAŁE PRZEDMIOTY GLINIANE

Przęslik gliniany

Na złożu wtórnym stanowiska znaleziono jeden gliniany przęslik dwustożkowaty, o średnicy 4,5 cm. Okazy tego typu są charakterystyczne nie tylko dla kultury przeworskiej i dlatego nie mają wartości datującej.

■ ANALIZA OBIEKTÓW NIERUCHOMYCH

W trakcie prac terenowych odkryto 34 obiekty nieruchome związane z osadnictwem kultury przeworskiej. Obiekty zarejestrowano na 15 arach w dość rozproszonym układzie. Większość zespołów (23) zostało przypisanych do kultury przeworskiej na podstawie materiału ceramicznego znalezionej w wypełniskach, natomiast 11 obiektów korelowano na podstawie analizy przestrzennej i stratygraficznej. Dokładną charakterystykę

NR OBIEKTU	NR ARA	FUNKCJA	PRZEKRÓJ POZIOMY	DŁ. [m]	SZER. [m]	GŁĘBOKOŚĆ [m]	PRZEKRÓJ PIONOWY	WYPEŁNISKO (układ warstw)	DATOWANIE
1	21	jama	kolisty	1,64	1,62	0,5	prostokątny	niejednorodne, warstwy w układzie poziomym	KP - OPR
2	21	jama	kolisty	1,32	1,3	0,34	prostokątny	jednorodne	KP - OPR
3	21	dolek posłupowy	kolisty	0,46	0,46	0,32	prostokątny	jednorodne	KP - OPR
4	22	jama	kolisty	1,8	1,7	0,46	nieckowaty	niejednorodne, warstwy w układzie poziomym	KP - OPR
5	8	jama	kolisty	2	1,74	1,2	trapezowaty	niejednorodne, warstwy w układzie poziomodiagonalnym	KP - OPR
6	22	jama	owalny	1	0,8	0,3	prostokątny	jednorodne	KP - OPR
7	22	jama	owalny	2,52	2,18	1,04	trapezowaty	niejednorodne, warstwy w układzie poziomodiagonalnym	KP - OPR
8	22	jama	owalny	2,64	2	0,36	nieckowaty	jednorodne	KP - OPR
9	20	jama	owalny	1	0,7	0,22	nieckowaty	jednorodne	KP - OPR
10	18	jama	kolisty	0,7	0,7	0,22	nieckowaty	jednorodne	KP - OPR
11	18	jama	kolisty	2,44	2,4	1,08	U-kształtny	niejednorodne, warstwy w układzie poziomym	KP - OPR
12	32	palenisko	owalny	1,1	0,82	0,18	nieckowaty	niejednorodne, warstwy w układzie diagonalnym	KP - OPR
13	19/31	jama	kolisty	1,94	1,9	0,7	prostokątny	niejednorodne, warstwy w układzie poziomym	KP - OPR
19	55	jama	owalny	2,74	1,36	0,44	nieckowaty	niejednorodne, kamienie	KP - OPR
64	41	jama	kolisty	1,22	1,1	0,3	nieckowaty	niejednorodne, warstwy w układzie poziomodiagonalnym	KP - OPR
96	39	jama	kolisty	1,24	1,14	0,66	U-kształtny	jednorodne	KP - OPR
97	39	jama	owalny	1,1	1	0,64	trapezowaty	jednorodne	KP - OPR
98	39	jama	nieregularny	3,9	1,8	0,64	nieckowaty - trapezowaty	niejednorodne, warstwy w układzie poziomodiagonalnym	KP - OPR
99	39	jama	owalny	1,3	0,9	0,2	trapezowaty	niejednorodne, warstwy w układzie diagonalnym	KP - OPR

NR OBIEKTU	NR ARA	FUNKCJA	PRZEKRÓJ POZIOMY	DŁ. [m]	SZER. [m]	GLĘBOKOŚĆ [m]	PRZEKRÓJ PIONOWY	WYPEŁNISTKO (układ warstw)	DATOWANIE
100	39	jama	owalny	1,26	0,74	0,14	trapezowaty	niejednorodne, warstwy w układzie horyzontalno-diagonalnym	KP - OPR
101	15	jama	owalny	2,3	1,8	0,64	NZPA	niejednorodne, warstwy w układzie diagonalnym	KP - OPR
102	15	dolek postłupowy	kolisty	0,24	0,24	0,1	nieckowate	jednorodne	KP - OPR
103	15	dolek postłupowy	kolisty	0,44	0,44	0,12	NZPA	niejednorodne, warstwy w układzie diagonalnym	KP - OPR
104	15	dolek postłupowy	kolisty	0,4	0,4	0,08	nieckowaty	niejednorodne, warstwy w układzie diagonalnym	KP - OPR
105	27	dolek postłupowy	kolisty	0,3	0,3	0,06	nieckowaty	niejednorodne, warstwy w układzie horyzontalnym	KP - OPR
106	27	dolek postłupowy	kolisty	0,26	0,26	0,08	nieckowaty	jednorodne	KP - OPR
107	15	dolek postłupowy	kolisty	0,4	0,4	0,2	trójkątny	jednorodne	KP - OPR
108	27	dolek postłupowy	kolisty	0,3	0,3	0,14	U-kształtny	jednorodne	KP - OPR
109	26	dolek postłupowy	kolisty	0,3	0,3	0,12	nieckowaty	jednorodne	KP - OPR
110	26	dolek postłupowy	kolisty	0,32	0,32	0,12	nieckowaty	jednorodne	KP - OPR
111	26	dolek postłupowy	kolisty	0,3	0,3	0,12	NZPA	jednorodne	KP - OPR
115	25	jama	owalny	0,96	0,74	0,2	nieckowaty	jednorodne	KP - OPR
116	25	jama	kolisty	1,7	1,6	0,66	nieckowaty	jednorodne	KP - OPR
120	39	jama	owalny	2,2	1,8	0,64	NZPA	niejednorodne, warstwy w układzie horyzontalnym	KP - OPR
skupisko ceramiki KP	6	skupisko ceramiki	-	-	-	-	-	-	KP - OPR

Skróty:

NZPA – profil nieckowaty z przegłębieniem asymetrycznym

KP – kultura przeworska

OPR – okres przedrzymski

Tabela 3. Ciechanów, gm. *loco*, pl. Jana Pawła II, woj. mazowieckie. Charakterystyka morfo-metryczna obiektów ludności kultury przeworskiej

Table 3. Ciechanów, Jana Pawła II square, commune *loco*, the Mazowieckie Voivodeship. Morpho-metric characteristics of the Przeworsk culture features

A

				Suma
	4	6	1	11
	-	2	-	2
	2	-	-	2
	3	2	-	5
	1	1	-	2
Suma	10	11	1	22

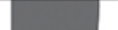

Ryc. 13. Ciechanów, gm. *loco*, pl. Jana Pawła II, woj. mazowieckie. Zestawienie kształtów przekrojów pionowych i poziomych jam gospodarczych (A) oraz dołków postłupowych (B). Opis warstw obiektowych

Fig. 13. Ciechanów, Jana Pawła II square, commune *loco*, the Mazowieckie Voivodeship. Specification of shapes of cross- and vertical sections of utility pits (A) and postholes (B). Description of features layers

Legenda oznaczeń warstw obiektowych

- I – próchnica zbielicowana
 - a – słabo zbielicowana (barwa ciemnoszara)
 - b – średnio zbielicowana (barwa szara)
 - c – silnie zbielicowana (barwa jasnoszara)
- II – próchnica niezbielicowana
 - a – intensywnie czarna
 - b – intensywnie brunatna
- III – namuły
- IV – torfy i mursze
- V – detrytus, turfa (szczątki roślinne)
- VI – warstwa polepy
 - a – lita warstwa polepy
 - b – warstwa polepy rozdrobnionej
 - c – „glinopolepa”
- VII – warstwa spalenizny
 - a – warstwa o zabarwieniu spalenizny bez widocznych węgli lub ze sporadycznymi węglami
 - b – warstwa o zabarwieniu spalenizny intensywnie nasycona węglami
- VIII – warstwa popiołu
- IX – warstwa żużla, szlaki
- 0 (zero) – skała macierzysta
 - a – piasek drobnziarnisty
 - b – żwir
 - c – glina
 - d – orsztyń
- X (iks) – warstwa o niejednorodnej konsystencji
 - a – o konsystencji plamistej
 - b – o konsystencji warstwowanej w układzie poziomym
 - c – o konsystencji warstwowanej w układzie skośnym

B

					
	6	2	1	1	1

morfometryczną wszystkich zarejestrowanych obiektów przedstawiono w Tabeli 3.

W przypadku dużej części obiektów trudności nastęrcza określenie ich funkcji, dotyczy to zarówno jam gospodarczych, jak i dołków postłupowych. Problem ten jest równie istotny podczas analizy przestrzennej osady.

JAMY GOSPODARCZE

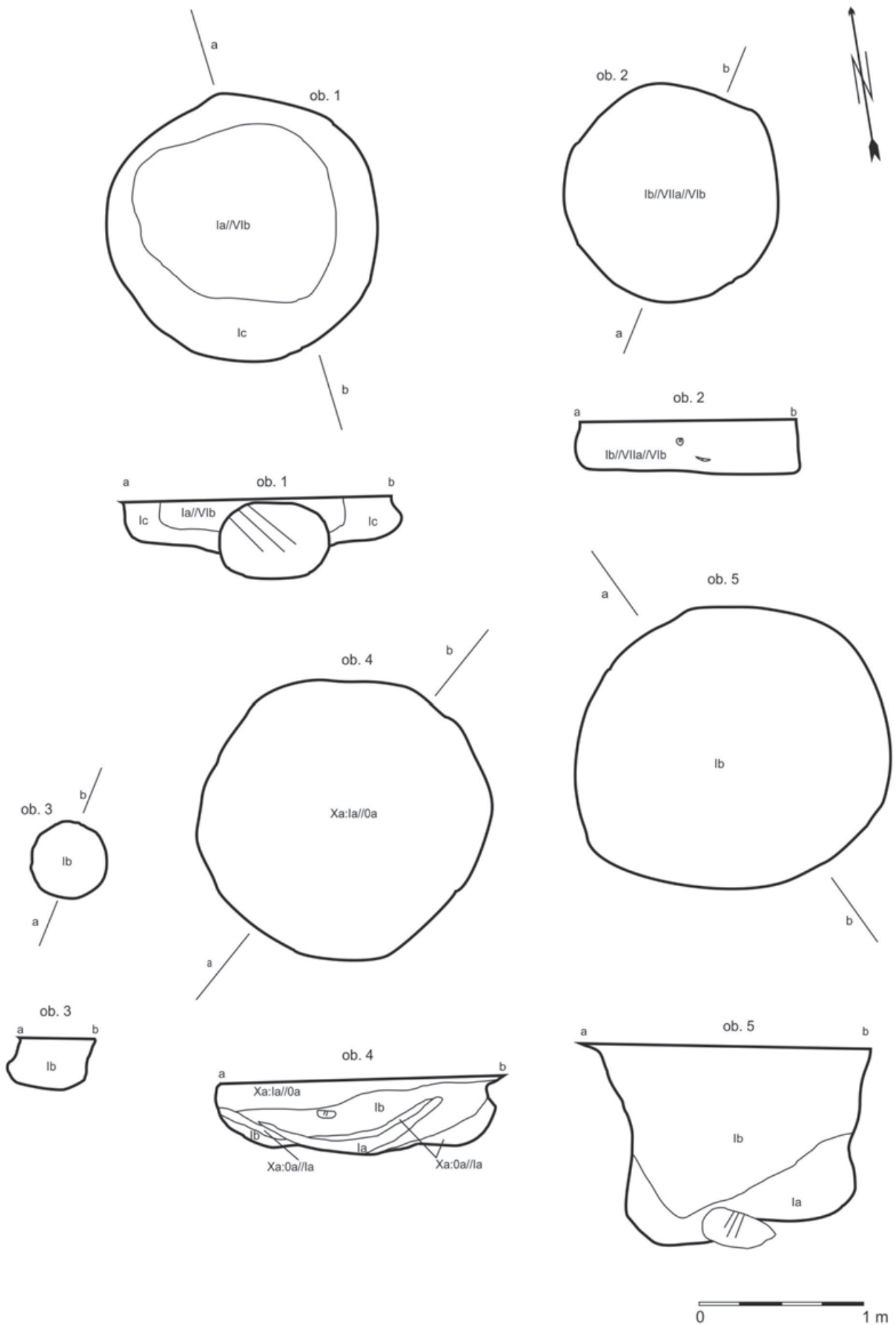
Ogółem na stanowisku wydzielono 22 obiekty związane z gospodarczą działalnością człowieka. Przynależność kulturową 4 z nich określono na podstawie analizy przestrzennej. Są to obiekty: 10 (Ryc. 16), 99 (Ryc. 17), 100 (Ryc. 18) i 120 (Ryc. 18). Szczegółowa funkcja większości z nich pozostaje nieokreślona.

Wśród obiektów gospodarczych znajdują się jamy zasobowe, magazynowe i wszelkiego rodzaju pozostałości po intensywnej, lecz nieznannej nam dzisiaj działalności człowieka na osadzie (Machajewski 1995, 78-80; Skowron 2004, 9-23). W 9 profilach jam zaobserwowano

mniej lub bardziej skoncentrowane warstwy spalenizny, nie pozwalają one jednak na wnikliwszą interpretację. Zakładając, że forma obiektu może być związana z jego funkcją przeprowadzono analizę formalną cech metrycznych jam, która ułatwić może ich interpretację funkcjonalną. Analiza formalna jam gospodarczych została przeprowadzona na podstawie schematu zaproponowanego przez Sylwestra Czopka (2007, ryc. 164, 165). Schemat ten umożliwia stosunkowo obiektywną i czytelną formę opisu tego typu źródeł (Ryc. 13; A). Jamy gospodarcze podzielono na 3 kategorie pod względem wielkościowym. Z podziału wykluczono rozpoznane dołki postłupowe i palenisko.

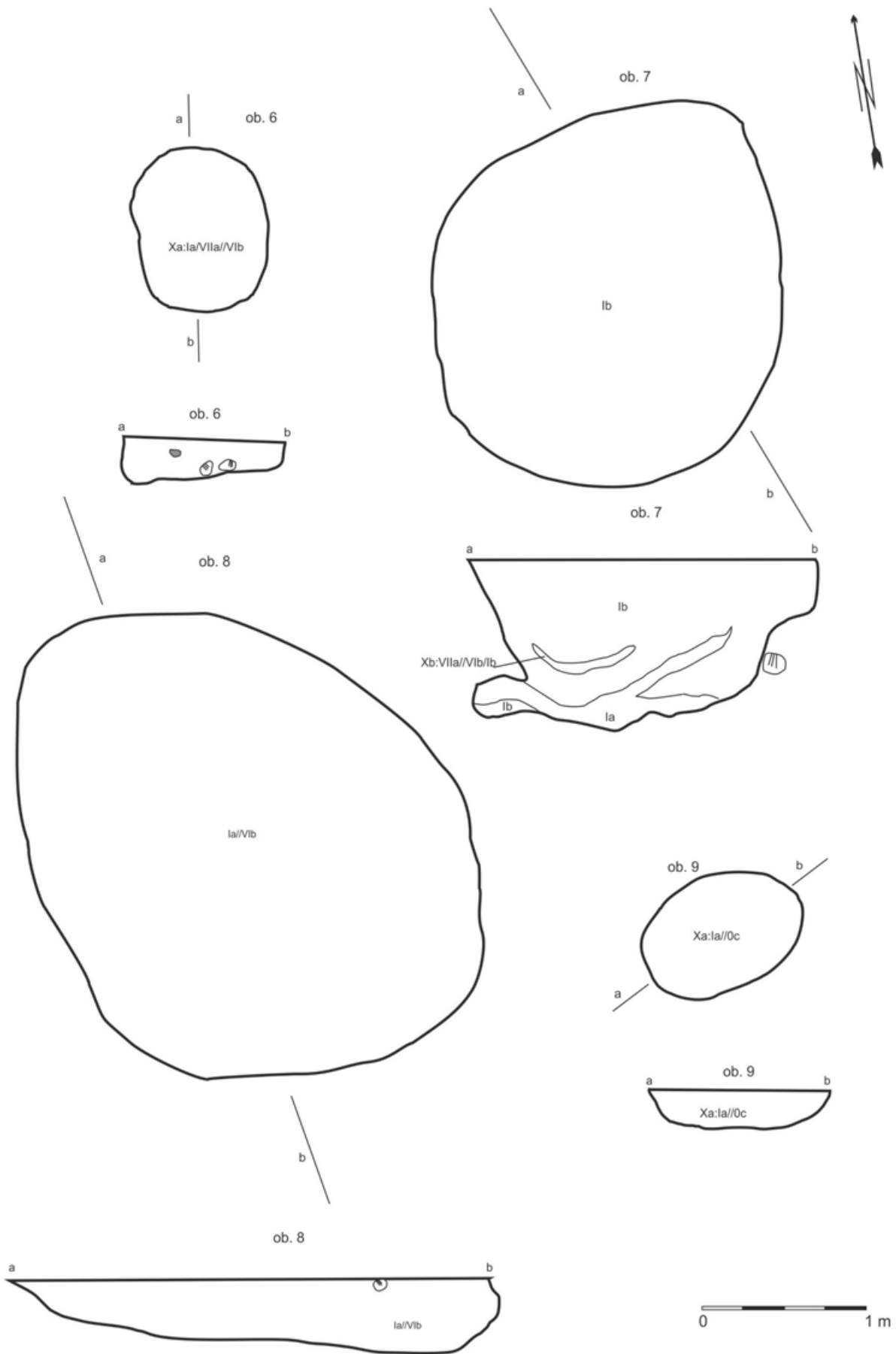
Grupa I – jamy gospodarcze o powierzchni do 1 m²

W tej grupie znalazły się 4 jamy gospodarcze o nieznannej funkcji (Ryc. 22). Jest to najmniejsza grupa obiektów na stanowisku. Wszystkie obiekty mają kształt kolisty, zaś w przekroju pionowym nieckowaty, który może

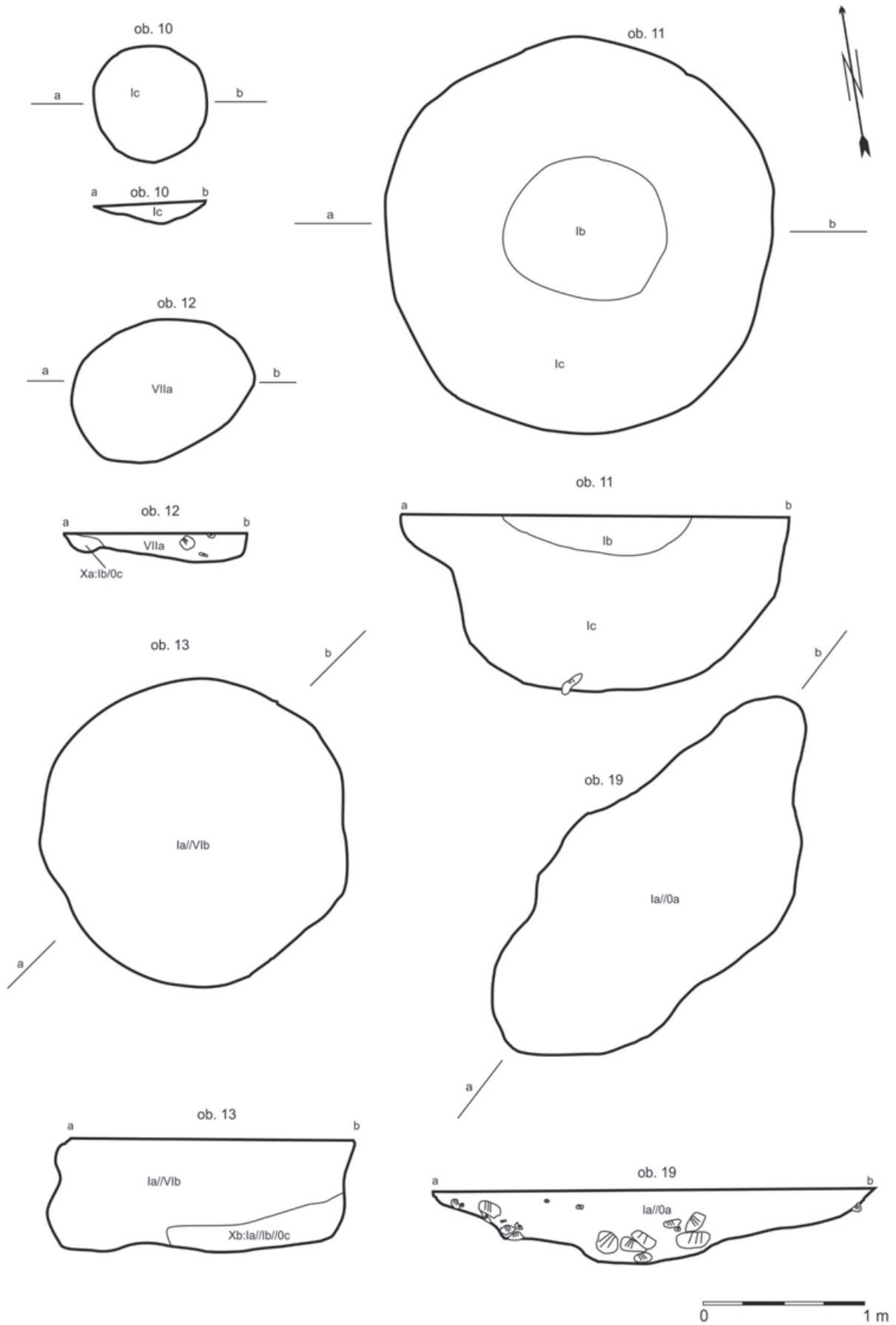
Ryc. 14. Ciechanów, gm. *loco*, pl. Jana Pawła II, woj. mazowieckie. Obiekty ludności kultury przeworskiej

Fig. 14. Ciechanów, Jana Pawła II square, commune *loco*, the Mazowieckie Voivodeship. Features of the Przeworsk culture

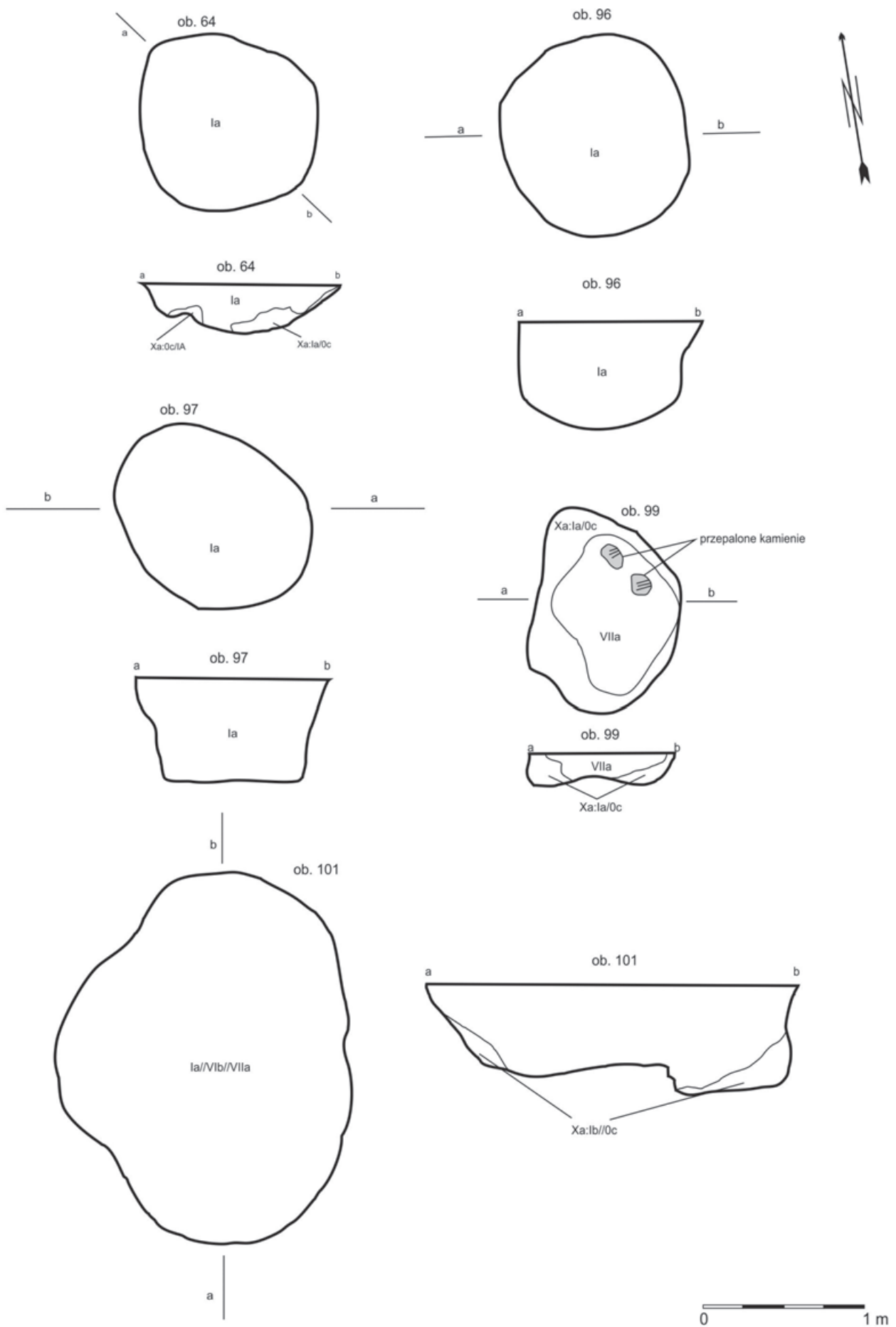
Ryc. 15. Ciechanów, gm. *loco*, pl. Jana Pawła II, woj. mazowieckie. Obiekty ludności kultury przeworskiej

Fig. 15. Ciechanów, Jana Pawła II square, commune *loco*, the Mazowieckie Voivodeship. Features of the Przeworsk culture

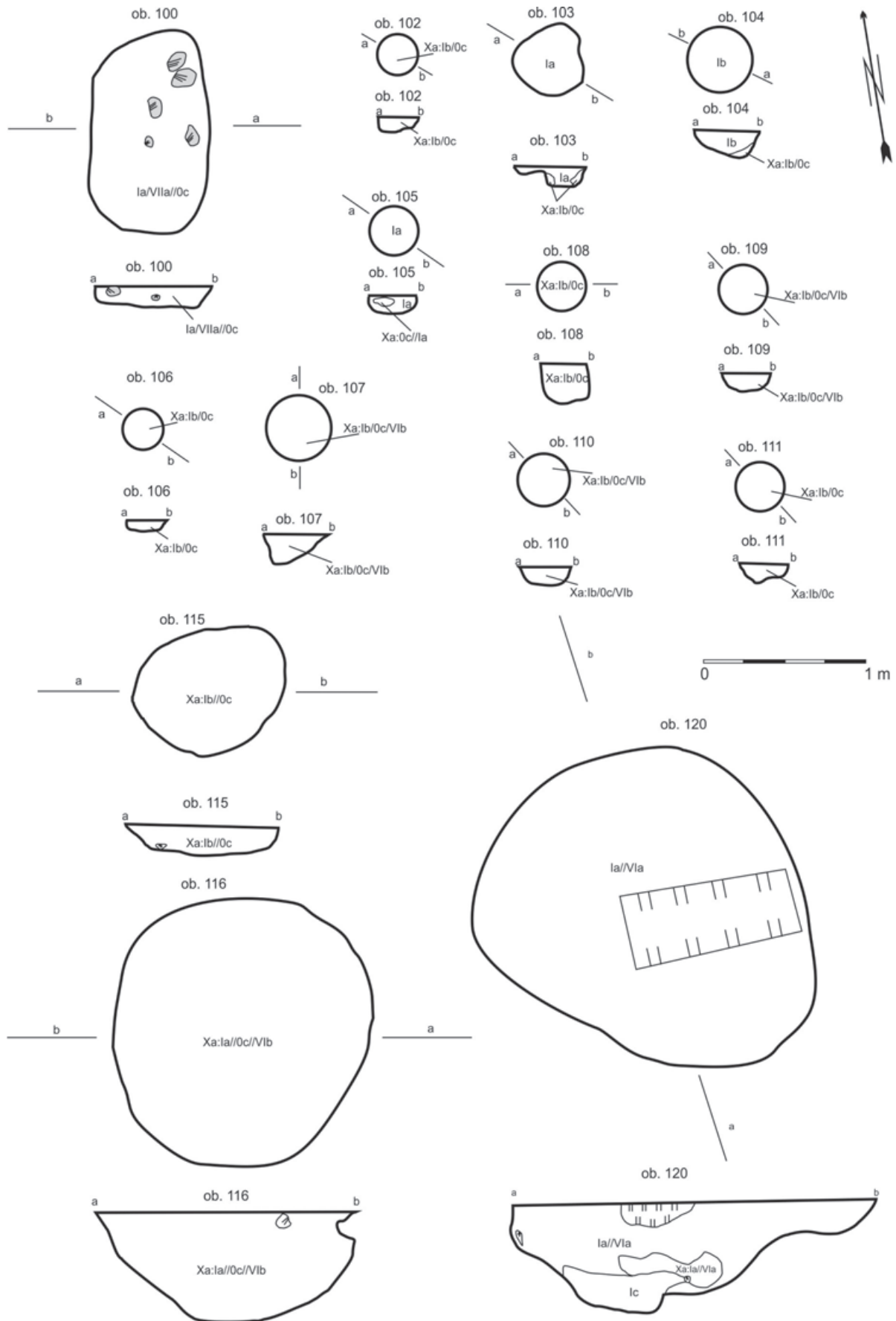
Ryc. 16. Ciechanów, gm. *loco*, pl. Jana Pawła II, woj. mazowieckie. Obiekty ludności kultury przeworskiej

Fig. 16. Ciechanów, Jana Pawła II square, commune *loco*, the Mazowieckie Voivodeship. Features of the Przeworsk culture

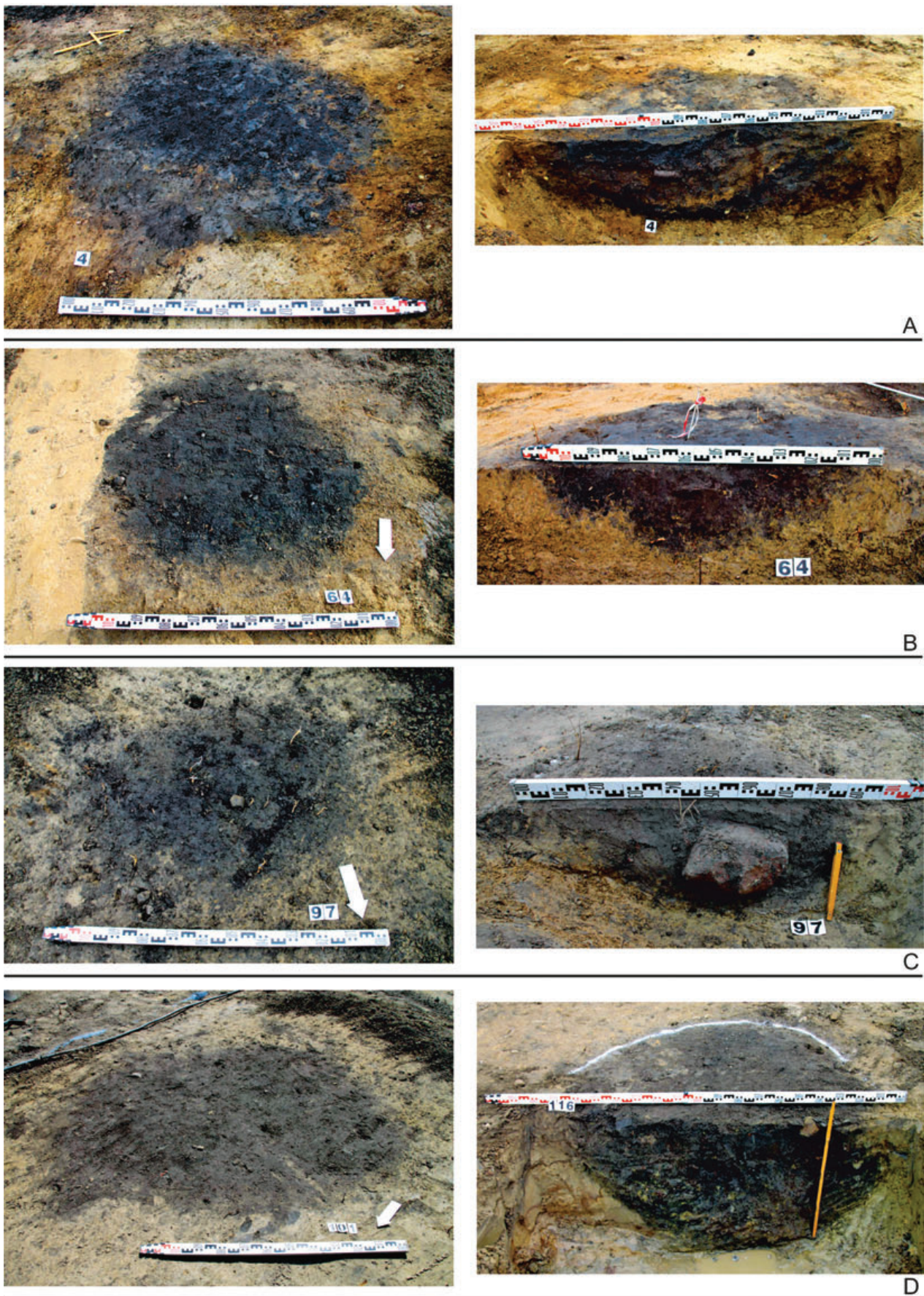
Ryc. 17. Ciecchanów, gm. loco, pl. Jana Pawła II, woj. mazowieckie. Obiekty ludności kultury przeworskiej

Fig. 17. Ciecchanów, Jana Pawła II square, commune loco, the Mazowieckie Voivodeship. Features of the Przeworsk culture

Ryc. 18. Ciechanów, gm. loco, pl. Jana Pawła II, woj. mazowieckie. Obiekty ludności kultury przeworskiej

Fig. 18. Ciechanów, Jana Pawła II square, commune loco, the Mazowieckie Voivodeship. Features of the Przeworsk culture

Ryc. 19. 22. Ciechanów, gm. *Ioco*, pl. Jana Pawła II, woj. mazowieckie. Obiekty kultury przeworskiej (A) obiekt 4; (B) obiekt 64; (C) obiekt 97; (D) obiekt 116

Fig. 19. Ciechanów, Jana Pawła II square, commune *Ioco*, the Mazowieckie Voivodeship. Features of the Przeworsk culture (A) feature 4; (B) feature 64; (C) feature 97; (D) feature 116

być wynikiem długotrwałych procesów niwelacji. Wypełnisko natomiast jest niejednorodne, najczęściej dwuwarstwowe.

Grupa II – jamy gospodarcze o powierzchni 1,1 do 2 m²

W tej grupie znalazło się 11 jam gospodarczych. W przekroju poziomym większość jam ma kształt kolisty, w czterech przypadkach owalny – obiekty: 12 (Ryc. 16), 97 (Ryc. 17), 99 (Ryc. 17), 100 (Ryc. 18). W przekroju pionowym jamy są nieckowate, trapezowate, prostokątne a także U-kształtne. W grupie tej znalazły się trzy obiekty scharakteryzowane jako hipotetyczne jamy zasobowe – obiekty: 5 (Ryc. 14), 96 (Ryc. 17) oraz 97 (Ryc. 17).

Grupa III – jamy gospodarcze o powierzchni 2 m²

W tej grupie wielkościowej znalazło się 7 jam gospodarczych, w większości o nieznannej funkcji. Jedynie obiekt 11 (Ryc. 16) mógł pełnić funkcję jamy zasobowej. Obiekty w tej grupie w przekroju poziomym mają zazwyczaj kształt owalny, w pionowym natomiast nieckowaty.

JAMY ZASOBOWE / MAGAZYNOWE

Wydzielono 4 obiekty, które mogły służyć, jako jamy zasobowe. Są to obiekty: 5 (Ryc. 14), 11 (Ryc. 16), 96 (Ryc. 17), 97 (Ryc. 17). Obiekty 96 (Ryc. 17) i 97 (Ryc. 17, 19) wchodzi w skład większego skupiska, które zostanie szerzej omówione w dalszej kolejności. Za tą przynależnością funkcjonalną przemawia kilka czynników: we wszystkich jamach znaleziono fragmenty ceramiki w skrajnej liczbie od 5 do 52, wszystkie mają kształt poziomy kolisty lub owalny. W przekroju pionowym są one trapezowate lub U-kształtne i sięgają głębokości do 1,2 m. Wypełniska tych jam są jedno, bądź dwuwarstwowe, co sugeruje jednorazowe ich zasypanie. Głębokość i miejsce założenia obiektów (wszystkie znajdują się w gliniastym podłożu) może świadczyć, że jamy spełniały rolę zasobowych-chłodniczych, a tego typu obiekty znane są z źródeł etnograficznych (Moszyński 1967, 240-241).

JAMY / DOŁKI POSŁUPOWE

Do tej grupy obiektów zaliczono 11 jam o powierzchni poniżej 0,7 m². Większość usytuowana była w mniejszych, bądź większych skupiskach, trudnych jednak dzisiaj do zinterpretowania. Wszystkie zespoły w poziomie miały kształt kolisty, w pionie natomiast nieckowaty, rzadziej trójkątny lub prostokątny (Ryc. 13: B). Średnica obiektów waha się od 24 cm do 46 cm. Zestawienie typów formalnych przedstawiono w sposób tabelaryczny (Ryc. 13).

PALENISKA

Jako palenisko zinterpretowano obiekt 12 (Ryc. 16), wyróżniony na arze 32. W poziomie posiadał kształt owalny o długości 1,1 m, w przekroju pionowym nieckowaty sięgający 18 cm. W profilu wyróżniono ślady po konstrukcji kamiennej. Prawdopodobnie poziom wyróżnienia obiektu pokrywa się z jego warstwą spagową, może o tym świadczyć niewielka głębokość i chaotyczna, najprawdopodobniej zaburzona warstwa kamieni. Przynależność kulturowa obiektu została określona na podstawie materiału ceramicznego. Palenisko jest najdalej na południe wysuniętym obiektem okresu przedrzymskiego i znajduje się w centralnej części Placu Jana Pawła II, sąsiadując z gęstą siatką obiektów o nowożytnej chronologii. Być może są one przyczyną zniszczenia górnej warstwy obiektu. Najpewniej było to palenisko z konstrukcją kamienną (Michalski 1983, 178).

SKUPISKA OBIEKTÓW

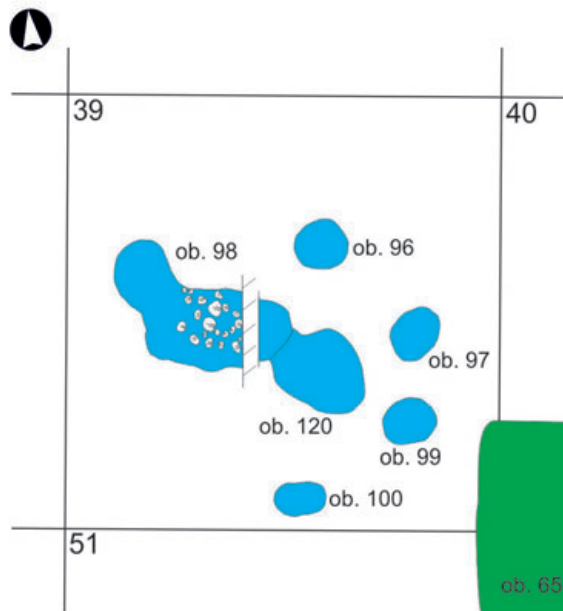
W tej części omówione zostaną skupiska obiektów, których funkcja nie do końca jest jasna. Wykazują one pewne regularności, które mogą być pomocne w analizie rozplanowania osady. Wyszczególnienie owych skupisk nie ma na celu ich szczegółowej interpretacji, a jedynie wskazanie zależności pomiędzy tworzącymi je obiektami.

Skupisko 1

Pierwsze skupisko to usytuowana na pograniczu arów 15 i 27 (Ryc. 20) jama gospodarcza (obiekt 101) oraz 7 otaczających ją dołków posłupowych (obiekty: 102-108). Obiekt 101 (Ryc. 17) posiadał rzut owalny o długości 2,3 m, w przekroju pionowym nieckowaty z przegłębieniem asymetrycznym i uwarstwieniu niejednorodnym w układzie diagonalnym (miąższość 0,6 m). W wypełnisku znaleziono 84 fragmenty ceramiki. Dołki posłupowe zapewne są śladami trwałych konstrukcji słupowych zbudowanych wokół obiektu 101 (zadaszenie?). Dokładna funkcja jamy 101 nie jest jednak znana, być może była to pewnego rodzaju wędzarnia, bądź jama służąca do przyrządzania potraw, o czym może świadczyć warstwa ze śladami spalenizny w jej wypełnisku (Jurkiewicz, Machajewski 2008, 135).

Skupisko 2

Skupisko 2 to grupa obiektów zlokalizowanych na arze 39 (Ryc. 20). Znajduje się ono w odległości ok. 2 m od nowożytnej zabudowy rynku starego miasta, jednak układ obiektów pozostał względnie nienaruszony. Jedynie obiekt 98 nosi ślady współczesnej ingerencji człowieka. Skupisko składa się z 6 obiektów (obiekty: 96, 97,

Ryc. 20. Ciechanów, gm. loco, pl. Jana Pawła II, woj. mazowieckie. Skupiska jam kultury przeworskiej (kolor niebieski)

Fig. 20. Ciechanów, Jana Pawła II square, commune loco, the Mazowieckie Voivodeship. Clusters of pits of the Przeworsk culture (blue colour)

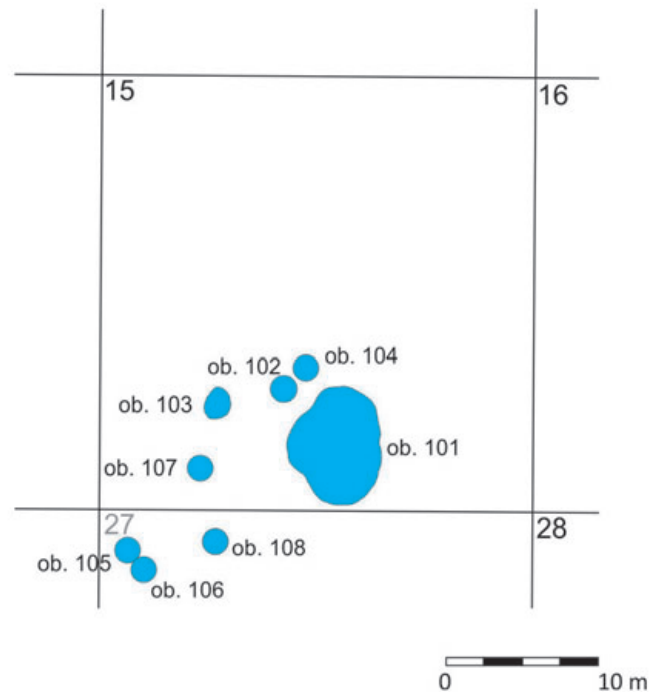
98, 99, 100, 120). Wszystkie to jamy gospodarcze o różnej wielkości, z których 97, 96, zostały określone jako hipotetyczne jamy zasobowe. Z obiektu 98 pochodzi najliczniejszy zbiór 251 fragmentów ceramiki. W obiektach 99 (Ryc. 17) i 100 (Ryc. 18) wyróżniono warstwę spalenizny, dodatkowo w stropie obiektu 99 znajdowały się dwa mocno przepalone kamienie. Funkcja poszczególnych obiektów, jak i całego założenia, o ile faktycznie funkcjonowały one jednocześnie i tworzyły spójną całość, nie jest znana i niełatwo jest ją odgadnąć. Prawdopodobnie tworzą one razem swego rodzaju kompleks gospodarczy.

▪ CHRONOLOGIA OSADY

Podstawą do datowania okresu funkcjonowania osady jest zbiór ceramiki ręcznie lepionej. Analizując jej chronologię zwrócono uwagę, że jest on stosunkowo homogeniczny. Prezentuje główne cechy charakterystyczne dla ceramiki z przełomu starszego i młodszego okresu przedrzymskiego. Wykorzystując ustalenia szczegółowe można przyjąć, że z perspektywy rozwoju kultury przeworskiej osada ta funkcjonowała w fazie A1, najpóźniej w początkach fazy A2 (220–125 r. p.n.e.).

▪ CHARAKTER I ROZPLANOWANIE OSADY

Analizując układ przestrzenny osady otwartej możemy stwierdzić, że prawdopodobnie mamy do czynienia z jej południowo-wschodnim skrajem. Kontynuuje się ona w kierunku północno-wschodnim, zajętym obecnie

przez współczesną zabudowę miejską. Zarejestrowany jej fragment to przestrzeń wykorzystywana w celach typowo gospodarczych. Relacje przestrzenne obiektów, jak i charakterystyka źródeł ruchomych skłania nas do postawienia tezy, że osada ma charakter jednoczasowy. Założenie osadowe ulokowane było w dogodnym miejscu, czyli na skraju niewielkiej doliny, w której do dziś istnieje ciek wodny (rzeka Łydynia).

Warto jednak zwrócić uwagę, że wszystkie obiekty związane z osadnictwem ludności kultury przeworskiej zlokalizowane były na glinianym podłożu calcowym, w przeciwieństwie do fazy łużyckiej, którą usytuowano na utworach piaskowych. Być może sytuacja taka związana jest z trybem osadnictwa i techniczną potrzebą mocowania swoich konstrukcji w trwalszym, stabilniejszym gruncie.

▪ PODSTAWY GOSPODARCZE

Na podstawie pozyskanych źródeł archeologicznych wyjątkowo trudno scharakteryzować podstawy gospodarki ludności zasiedlającej osadę. Znaleziskiem jednego przęślika poświadczyc możemy tkactwo, choć pamiętać trzeba, że zabytek pochodzi ze złoza wtórnego.

Pozyskane podczas badań kości zwierzęce poświadczają prowadzony chów zwierząt (57 fragmentów). Na podstawie analizy archeozoologicznej (Karnowska 2012) możemy stwierdzić, że badana ludność hodowała bydło krótkorogie *Bos taurus brachycenus* oraz małe przeżuwacze - owca, koza (Tabela 4).

Możemy przyjąć, że gospodarka badanej grupy ludzkiej nie odbiegała od schematu zachowań rejestrowanych innych osadach z tego okresu na Niziu

Nr inw.	Ar	Ob.	Gatunek	Część anatomiczna	Opis kości	Σ	Uwagi/pomiary
KJP11/01/11	22	4	bydło	śródręcze	część końca bliższego	2	Bp-48
KJP11/01/11	22	4	bydło	ząb	fragment	1	
KJP11/01/11	22	4	bydło	kręg szyjny	fragment	1	
KJP11/01/11	22	4	bydło	kość piszczelowa	fragment trzonu	1	
KJP11/01/11	22	4	bydło	kręg szyjny	fragment atlasu (I kręg)	2	
KJP11/01/11	22	4	bydło	kręg lędźwiowy	fragment	2	Na 1 fr. ślady po nożu na wyrostku poprzecznym
KJP11/01/11	22	4	bydło	kość udowa	fragment trzonu	3	
KJP11/01/11	22	4	bydło	żebro	fragment	1	
KJP11/01/11	22	4	owca/koza	łopatka	fragment	1	Wiek: do 3 miesięcy
KJP11/01/11	22	4	owca/koza	żebro	fragment	1	Wiek: do 3 miesięcy
KJP11/01/11	22	4	owca/koza	czaszka	fragment	1	Wiek: do 3 miesięcy
KJP11/01/11	22	4	nieokreślone		fragment	6	Drobne fragmenty bez cech diagnostycznych
KJP11/01/11	22	4	skamielina?			1	
KJP11/02/11	22	4	bydło	śródstopie	lewe	1	GL-186/ Bp-42/ Bd-49/ SD-24 samiec
KJP11/02/11	22	4	bydło	żuchwa	część	1	Ślad po nożu na zewnętrznej stronie
KJP11/02/11	22	4	bydło	żuchwa	fragment	3	
KJP11/02/11	22	4	bydło	ząb	fragment	2	
KJP11/02/11	22	4	bydło	człon palcowy	I	1	GL-55/ Bp-27/ Bd-24/ SD-22
KJP11/02/11	22	4	bydło	człon palcowy	III	1	DLS-68/ Ld-50
KJP11/02/11	22	4	bydło	kręg piersiowy	wyrostek kolczysty	1	
KJP11/02/11	22	4	bydło	kość udowa	fragment	1	
KJP11/02/11	22	4	bydło	kręg lędźwiowy	wyrostek poprzeczny	1	ślady po nożu
KJP11/02/11	22	4	bydło	kość udowa	fragment trzonu	2	
KJP11/02/11	22	4	bydło	kość piszczelowa	fragment końca bliższego	2	
KJP11/02/11	22	4	owca/koza	kość promieniowa		1	wiek: do 3 miesięcy
KJP11/02/12	22	4	skamielina?		fragment	1	
KJP11/02/11	22	4	nieokreślone		fragment	11	drobne fragmenty bez cech diagnostycznych
KJP11/03/11	22	8	bydło	kość piszczelowa	fragment trzonu	1	
KJP11/03/11	22	8	bydło	kość udowa	fragment trzonu	4	

Objaśnienia skrótów (wg A. Driesch, *A guide to the measurement of animal bones from archaeological sites*. Peabody Museum

Bulletins 1, 1976) :

(wszystkie pomiary podano w mm)

GL- długość największa kości

Bp- największa szerokość końca bliższego

Bd- największa szerokość końca dalszego

SD- najmniejsza szerokość trzonu

DLS- największa długość podeszwowa

Ld- długość podeszwowa

Tabela 4. Ciechanów, Jana Pawła II square, commune Ioco, the Mazowieckie Voivodeship. Specification and characteristics of animal bone material from the settlement of the Przeworsk culture

Table 4. Ciechanów, Jana Pawła II square, commune Ioco, the Mazowieckie Voivodeship. Specification and characteristics of animal bone material from the settlement of the Przeworsk culture

Polskim. Osiadły tryb życia wymuszał niejako hodowlę i rolnictwo. Usytuowanie osady w bliskiej odległości od cieków wodnych stabilizowało struktury osadnicze i gospodarcze.

■ ZAKOŃCZENIE

Okres funkcjonowania osady ludności kultury przeworskiej przypada na przełom starszego i młodszego okresu przedrzymskiego. Jest to czas intensywnych przemian osadniczych i kulturowych. Szczególnie ważnym faktem jest występowanie na stanowisku form ceramicznych nawiązujących do tradycji kultury jastorfskiej. W świetle nowych badań nad procesami kształtowania się kultury przeworskiej możemy założyć, na podstawie wyników analizy typologicznej i stylistycznej ceramiki, że mamy

do czynienia z kolejnym stanowiskiem typu *Poznań-Nowe Miasto*. Ten nowo zakreślony przez badaczy horyzont, ukazujący wyraźne impulsy z kierunku kultury jastorfskiej, jest według jego autorów, etapem krystalizowania się nowej jednostki kulturowej, jaką jest kultura przeworska (Machajewski, Pietrzak 2008a-b). Na stanowiskach tego typu widoczne są wpływy kręgu jastorfskiego w wytwórczości ceramicznej, zarówno w fazie poprzedzającej pojawienie się kultury przeworskiej, jak i w okresie kształtowania się jej stylistyki wyrobu naczyń glinianych. Wyniki badań prowadzonych na stanowisku w Ciechanowie umożliwiają nowe spojrzenie na rolę wpływów kultury jastorfskiej w pierwszej fazie istnienia kultury przeworskiej na obszarze północnego Mazowsza (Michałowski 2003, 105).

Bibliografia

- Bednarczyk J., Sujecka A. 2008. Młodszy okres przedrzymski i rzymski. W: J. Bednarczyk, A. Koško (red.), *Od długiego domu najstarszych rolników do dworu staropolskiego*. Poznań, 399-454.
- Czebreszuk J. 1996. *Spółeczności Kujaw w początkach epoki brązu*. Poznań.
- Czebreszuk J., Koško A., Szmyt M. 2006. Zasady analizy źródeł ceramicznych okresu późnego neolitu oraz interstadium epok neolitu i brązu na Kujawach. W: A. Koško, M. Szmyt, *Opatowice, Wzgórze Prokopiaka 1*. Poznań, 39-64.
- Czerniak L., Koško A. 1980. Zagadnienie efektywności poznawczej analizy chronologicznej ceramiki na podstawie cech technologicznych (Z problematyki badań nad „datowaniem technologicznym” ceramiki kultur neolitycznych w strefie Kujaw). *Archeologia Polski* 25 (2), 247-280.
- Czopek S. 2007. *Grodzisko Dolne, stanowisko 22, wielokulturowe stanowisko nad dolnym Wisłokiem 1. Od epoki kamienia do wczesnej epoki żelaza*. (= *Collectio Archaeologica Ressorviensis* 4). Rzeszów.
- Dąbrowska T. 1988. *Wczesne fazy kultury przeworskiej. Pochodzenie-powiązania-geneza*. Warszawa.
- Dąbrowska T. 2008. *Młodszy okres przedrzymski na Mazowszu i zachodnim Podlasiu. Zarys kulturowo-chronologiczny*. (= *Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne* 7).
- Dąbrowska I., Dąbrowski K. 1968. Osada lateńsko-rzymska we wsi Piwonice, pow. Kalisz. *Materiały Starożytne* 11, 423-505.
- Dłubakowski Z. 2005. *Stanowisko wielokulturowe w miejscowości Pajewo – Szewlice, woj. Mazowieckie*. W: W. Borkowski, M. Gierlach (red.), (= *Warszawskie Materiały Archeologiczne* 9). Warszawa, 9-218.
- Godłowski K. 1981. *Kultura przeworska*. W: W. Hensel, J. Wielowiejski (red.), *Prahistoria ziem polskich 5. Późny okres lateński i okres rzymski*. Wrocław, 57-135.
- Jurkiewicz B. 2010. *Osada z młodszego okresu przedrzymskiego w miejscowości Stare Wiskitki, stanowisko 24, gmina Wiskitki, woj. mazowieckie*. Warszawa (maszynopis w archiwum Narodowego Instytutu Dziedzictwa).
- Jurkiewicz B., Machajewski H. 2006. Osadnictwo kultury przeworskiej z przełomu er oraz z późnego okresu rzymskiego i wczesnej fazy okresu wędrówek ludów. W: J. Gąssowski, L. Czerniak (red.), *Osada wielokulturowa w Jankowie, gmina Piątek woj. łódzkie (=Via Archeologica Pultuskiensis 1)*. Pułtusk, 109-218.
- Jurkiewicz B., Machajewski H. 2008. *Osada z okresu przedrzymskiego w Łękach Górnych, gmina Krzyżanów*. W: L. Czerniak, J. Gąssowski (red.), *Osada wielokulturowa w Łękach Górnych gm. Krzyżanów, woj. łódzkie (=Via Archaeologica Pultuskiensis 2)*. Pułtusk, 61-175.
- Karnowska M. 2012. *Opracowanie zwierzęcego materiału kostnego pochodzącego z osady kultury przeworskiej – Ciechanów, pl. Jana Pawła II. Ciechanów (maszynopis w archiwum WUOZ w Ciechanowie)*.
- Machajewski H. 1995. *Osada ludności kultury przeworskiej na stanowisku 1 w Kucowie, gm. Kleszczów, woj. Piotrków Trybunalski. Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Archeologiczna 37-38*, 65-139.
- Machajewski H., Pietrzak R. 2004. *Z badań nad ceramiką naczyniową z okresu przedrzymskiego w Wielkopolsce*. W: H. Machajewski (red.), *Kultura jastorfska na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej*. Poznań, 83-122.
- Machajewski H., Pietrzak R. 2008a. *Osada ludności z okresu przedrzymskiego na stanowisku 278 (AUT 191) Poznań-Nowe Miasto*. W: H. Machajewski, R. Pietrzak (red.), *Poznań – Nowe Miasto. Źródła archeologiczne do studiów*

nad pradziejami i wczesnym średniowieczem dorzecza środkowej Warty (=Archeostrada, *Studia i materiały z badań wykopaliskowych na autostradzie A2 – odcinek wielkopolski 2*). Poznań, 153-224.

Machajewski H., Pietrzak R. 2008b. *Osada ludności z okresu przedrzymskiego na stanowisku 226 (AUT 194) Poznań – Nowe Miasto*. W: H. Machajewski, R. Pietrzak (red.), *Poznań – Nowe Miasto Źródła archeologiczne do studiów nad pradziejami i wczesnym średniowieczem dorzecza środkowej Warty* (=Archeostrada, *Studia i materiały z badań wykopaliskowych na autostradzie A2 – odcinek wielkopolski 2*). Poznań, 299-350.

Michalski J. 1983. Zagadnienie systematyzacji i interpretacji obiektów nieruchomych (ze studiów nad osadami otwartymi kultury łużyckiej). *Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne* 5, 135-196.

Michałowski A. 2003. *Osady kultury przeworskiej z terenów ziem polskich*. Poznań.

Moszyński K. 1967. *Kultura ludowa Słowian 1*. Warszawa.

Przewoźna-Armonowa K. 1983. Osada z młodszego okresu przedrzymskiego w Kuninie woj. Ostrołęka. *Acta Universitatis Nicolai Copernici* 7, 135-136.

Skowron J. 2004. O funkcji niektórych budowli słupowych w osadach ludności kultury przeworskiej. W: M. Olędzki, J. Skowron (red.), (=Kultura przeworska. *Odkrycia – interpretacje hipotezy 1*). Łódź, 9-23.

Żukowski T., Gan P., Mogielnicka-Urban M., Redlarska M., Gajewski T., Michalak K., Krasnodębski D. 2011. *Kultura jastorfska – okres przedrzymski*. W: *Wyniki badań ratowniczych przeprowadzonych na stanowisku wielokulturowym Nowy Drzewicz stan. I, II, V (AZP 59-60/1, 2, 7) gm. Wiskitki, pow. Żyrardów, woj. mazowieckie. Stan. aut. 78*. Warszawa (maszynopis w archiwum Narodowego Instytutu Dziedzictwa).

Summary

Karolina Machnio, Jakub Affelski

Settlement of the Przeworsk culture in the area of the historical part of Ciechanów, the Mazowieckie Voivodeship

In the course of investment works conducted in the years 2010-2011 at the Jan Paweł II square in Ciechanów, the remains of settlement of the Przeworsk culture from the turn of the early and late pre-Roman period were discovered. The works were carried out by the Archaeological-Conservator's Studio SZ-PILA (Pracownia Archeologiczno-Konserwatorska) under the management of J. Affelski. The south-eastern part of the settlement of the Przeworsk culture situated by the Łydynia river was recorded. In total 34 features of the Przeworsk culture were located determined on the basis of ceramic material or by the stratigraphic context. The features included 11 post-holes, 22 utility-resource pits and one hearth. Altogether, a set of 922 ceramics fragments was obtained, of which 93% comes from the features. 25% of ceramics fragments come from the structure 98. The material was described in terms of morphology, ornamentation, micromorphology and technology using

ready-made patterns of conduct. It demonstrates typical of this type of materials co-existence of styling trends typical of old pre-Roman tradition coming from the Jastorf circle and the Pomeranian circle and young pre-Roman, connected with the La Tene tradition. The set included in equal proportions dishes with thickened edge and not thickened edge. In addition, 57 fragments of mammals' bones were obtained, mainly short-horned cattle and one clay spindle whorl located on the secondary deposit. The period of settlement functioning is the time of intensive settlement and cultural changes. Taking into account numerous references to the tradition of the Jastorf culture visible in materials, it may be assumed that this is the next site of the type Poznań-Nowe Miasto, which, according to the authors, is the determinant of shaping the Przeworsk culture. From the point of view of the development of the Przeworsk culture, settlement functioning was determined as phase A₁, not later than phase A₂, therefore the site in Ciechanów becomes an important point of the turn of the early and late pre-Roman period on the settlement map of the northern Mazovia.